

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Elsa Fagerholm

Heraldik och Juridik
Kommunala vapen i varumärken

Examensarbete
20 poäng

Birgitta Nyström

Immaterialrätt

Vt 2004

Innehåll

SAMMANFATTNING	1
FÖRORD	3
FÖRKORTNINGAR OCH DEFINITIONER	4
1 INLEDNING	
1.1 Heraldik och juridik	6
1.2 Syfte	7
1.3 Metod och Material	7
1.4 Avgränsning	8
1.5 Disposition	8
2 HERALDIK I SVERIGE	
2.1 Bakgrund	9
2.2 Svensk heraldisk historia	9
2.3 Riksarkivets Heraldiska Nämnd	10
2.4 Det heraldiska regelsystemet	11
2.5 Blasoneringen	11
2.6 Vapenbilden	12
2.7 Motiv	13
2.8 Courtoisie	13
3 VAPENRÄTT I SVERIGE	
3.1 Bakgrund	14
3.2 Vapenskyddets omfattning	14
3.3 Begränsat skyddsomfång	16
3.4 Registrering hos PRV	17
3.5 Vapenrättslig förväxlingsbedömning	18
3.6 Internationell vapenrätt	18
3.7 Varumärkesrätt och vapenrätt	19
3.8 Den skånska gripen och Malmö Kommun	20
3.9 Avslutande kommentarer	21
4 HERALDIK I ENGLAND OCH WALES	
4.1 Bakgrund	22
4.2 Visitationerna	23

4.3 The College of Arms	23
5 VAPENRÄTTEN I ENGLAND OCH WALES	
5.1 Bakgrund	25
5.2 The Law of Arms	25
5.3 The Court of Chivalry	26
5.4 Heraldiska symboler I näringslivet	27
5.5 Avslutande kommentarer	28
6 VARUMÄRKESRÄTT I SVERIGE	
6.1 Bakgrund	29
6.2 Aktuell varumärkesrätt	29
6.3 Internationellt samarbete	29
6.4 Förvärv av ensamrätt	31
6.5 Grunden för ensamrätt	32
6.6 Förväxlingsläran	32
6.6.1 Särskiljningsförmåga	34
6.7 Nationell registrering	35
6.8 Brukande	35
6.9 Registreringshinder	36
6.10 Disclaimers	37
6.11 Invändning och överklagande	38
6.12 Ensamrättens upphörande och sanktioner	38
6.13 Varumärkesrätt och heraldik	39
6.14 Avslutande kommentarer	40
7 VARUMÄRKESRÄTTEN I STORBRITANNIEN	
7.1 Bakgrund	41
7.2 Heraldik och varumärkesrätt	41
7.3 Ensamrättens upphörande och sanktioner	43
7.4 Avslutande kommentarer	43
8 EG-REGISTERING	
8.1 Bakgrund	45
8.2 Sanktioner och överklagande	46
9 HERALDISKA VARUMÄRKEN I NÄRINGSLIVET	
9.1 Bakgrund	47
9.2 Scania och den skånska gripen	47

9.2.1 Immaterialrättsliga konflikter	48
9.3 SAAB AB och den skånska gripen	49
9.4 Saab Auromobile och den skånska gripen	50
9.5 Kockums och den skånska gripen	50
9.6 Frågeställningar kring ansökningarna	51
9.7 Avslutande kommentarer	51
10 ANALYS	
10.1 Bakgrund	52
10.2 Varumärket och dess innehåll	53
10.3 Varumärket och dess utformning	54
10.4 EG-rätt	55
10.5 Vapenrätten och det svenska industriella rättsskyddet	59
10.6 Vapenrätten i näringslivet	60
10.7 Storbritannien och Passing off	60
10.8 Avslutande kommentarer	61
BILAGA A: Bildbilaga	62
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	65
RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	73

Sammanfattning

Med denna uppsats ämnar jag belysa de frågor som kan uppkomma då ett kommunalt vapen används i ett kommersiellt varumärke. De heraldiska, vapnen vill jag påstå, är föregångare till dagens varumärken, då deras funktion var att särskilja olika riddare från varandra. Det heraldiska vapnet verkade precis som varumärket gör idag, som ett identifikationsmedel och särskiljningsmedel.

Heraldik är en sedvanerättslig reglering om vad ett vapen får innehålla, hur vapnet skall upptecknas och hur det förs vidare till efterkommande. Även om den heraldiska sedvanan stundtals har beaktats i rättsliga sammanhang är alltså heraldiken ingen lagstadgad rättsreglering utan endast en tradition av sedvanerättsliga regler. Heraldikens juridik återfinns istället i Vapenrätten, vilken reglerar vem som får registrera ett vapen liksom under vilka förutsättningar någon annan än vapeninnehavaren får använda ett vapen i näringsverksamhet etc. Här skall uppmärksammas att Vapenrätten inte innefattar personvapen. Vapenrätten innehåller flera lagar bl.a. *Lag (1970:498) om skydd för vapen och vissa andra officiella beteckningar*, den s.k. ”Vapenskyddslagen.”

Eftersom utbudet av varor och tjänster under årens lopp ökat dramatiskt har det blivit allt viktigare för företag att kunna särskilja sina produkter från andra näringsidkares liknande produkter. Varumärkets betydelse har genom denna utveckling ökat starkt och därmed har dess rättsliga reglering också utvecklats. Varumärkesrätten är nu föremål för flertalet rättsregleringar både nationellt och internationellt. Genom EU-inträdet finns också varumärkesrättslig gemenskapsrätt som är direkt tillämplig i Sverige.

I denna uppsats har jag presenterat gällande varumärkesrätt och vapenrätt, i de fall en näringsidkare vill använda sig av ett kommunalt vapen i sitt varumärke. I dessa fall aktualiseras vapenrätten och om varumärket är tillräckligt likt ett registrerat kommunalt vapen behöver sökanden även ett tillstånd från den kommun vars vapen skall användas. Genom vårt medlemskap i EU finns nu en möjlighet att göra en gemenskapsregistrering av sitt varumärke med giltighet i hela unionen har jag även berört frågor kring EG-registrering av varumärken innehållande kommunala vapen. Här har det visat sig att om inte ett sådant olovligt brukande uppmärksammas på ett tidigt stadium kan det vara svårt för vapeninnehavaren att få EG-registreringen upphävd. Som framlagts är det nämligen osäkert huruvida kommunen i dessa fall kan göra en vanlig invändning mot registreringen enligt art 8.4 EG-VMF utan istället får ansöka om ogiltighetsförklaring enligt artikel 52.2 EG-VMF.

Storbritannien har sedan medeltiden en stark heraldisk tradition, vilken lever kvar än idag. I uppsatsen har den engelska heraldiska traditionen presenterats samt den engelska vapenrätten på området. Den heraldiska sedvanans efterlevnad och fortlevnad sköts av det heraldiska ämbetet The

College of Arms. När ett varumärke innehåller ett vapen hänför den brittiska registreringsmyndigheten, The Patent Office, ärendet hit för granskning. Varumärkesrätten i Storbritannien regleras av The Trade Mark Act 1994 som, precis som i den svenska Varumärkeslagen, *Varumärkeslag (1960:468)* om skydd för varumärken, förbjuder registrering av ett vapen eller annan skyddad symbol om inte erforderligt tillstånd har inhämtats. Trots att vapenrätten och varumärkesrätten var för sig är tämligen klara och tydliga rättsregleringar har jag i denna uppsats försökt att visa att det trots allt uppkommer vissa gränsdragningsproblem när dessa två lagar skall samverka. Det gäller framförallt vilka typer av varumärken som aktualiserar vapenrättens tillämpning, speciellt när det gäller hur mycket av ett kommunalt vapen som kan användas utan att tillstånd behöver inhämtas.

Vidare har det i uppsatsen konstaterats att det är osäkert huruvida vapenrätten tillhör den industriella immaterialrätten eller ej, något som också påverkar förhållandet till EG-rätten. Rättsläget är alltså tämligen oklart och ämnet är endast sparsamt behandlat i doktrin. Det kan dels bero på att intresset för heraldik och juridik är tämligen begränsat men också att problem av dylika slag sällan aktualiseras varför behovet av att lösa dessa problem inte har varit så stort.

Uppsatsen skall belysa de frågeställningar som kan uppkomma då ett kommunalt vapen används i varumärke.

Förord

Ända sedan barnsben har jag tyckt mycket om att teckna och måla och jag har alltid fascinerats av medeltidens ädla vapenkonst. På senare år har mitt intresse utökats till att även omfatta heraldikens seder och bruk. När jag nu har fått förmånen att fritt få välja ämne att fördjupa mina juridiska studier i kändes vapenrätten som ett spännande ämnesområde. Eftersom jag har bott i Skåne de senaste fem åren ligger den skånska heraldiska gripen mig varmt om hjärtat. Denna gulröda grip skapades för Karl X Gustavs begravning år 1660, som en modifiering av Malmö statsvapen. Jag kommer därför att i förevarande arbete ta upp användningen av detta vapen i varumärkesrättsliga sammanhang.

Vapenrätten är tyvärr endast sparsamt behandlat i juridisk doktrin så tillgången till material har varit tämligen begränsad. Jag är därför djupt tacksam för all den hjälp jag fått bl.a. från Jesper Wasling, Martin Sunnström och Eric Bylander. Jag vill även tacka Claes Agnvall på Zacco Sweden, PRV:s Ulrika Axelsson, flertalet personer på Scania och Statsheraldiker Henrik Klackenberg. OHIM:s Marianne Sundstöm har under arbetets gång varit en mycket hjälpsam diskussionspartner. Mest av allt vill jag rikta mitt varmaste tack och djupaste beundran till mina föräldrar för all den hjälp, stöd och omtanke de har gett mig genom hela min studietid. Trots att arbetet inte har löpt helt problemfritt så har det varit mycket intressant och lärorikt.

Ännu så länge finns det flera frågor rörande varumärkesrätten och vapenrätten som inte är besvarade. Jag hoppas därför att jag med detta arbete kan lyckas få några ytterliga personer intresserade för heraldikens- och vapenrättens intressanta värld.

Elsa Fagerholm, Enebyberg 2004

Förkortningar och definitioner

Förkortningar

Ds	Departementsserien
Ec	Eurocolor (4-färgs tryck)
FOB	Förordning (1976:100) om vissa officiella beteckningar
EG:s varumärkesförordning	Rådets förordning (EG) nr 40/94 av den 20 december 1993 om gemenskapsmärken
EG-varumärke	Varumärke som registreras i enlighet med bestämmelserna i Rådets förordning (EG) nr 40/94 av den 20 december 1993 om gemenskapsvarumärken
Madridprotokollet	Protokoll den 27 juni 1989 till Madridöverenskommelsen om den internationella registreringen av varumärken den 14 april 1891 (intaget i prop. 1994/95:59)
ML	Mönsterskyddslagen (1970:485)
NamnL	Namnlagen (1982:670)
Niceöverenskommelsen	Överenskommelsen i Nice den 15 juni 1957 rörande den internationella klassificeringen av varor och tjänster för vilka varumärken gälla (SÖ 1961:40)
NIR	Nordiskt Immateriellt Rättsskydd
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv. Avd.1. Rättsfall från Högsta Domstolen
OHIM	Office for Harmonization in the Internal Market (Trade Marks and Designs)= EG:s varumärkesmyndighet i Alicante
Pariskonventionen	Pariskonventionen den 20 mars 1883 för industriellt rättsskydd reviderad i Stockholm den 14 juli 1967 (SÖ 1970:60)
Parisunionen	Paris Union for the Protection of Industrial Property
PMS	Pantone Matching System.
Prop.	Proposition

SOU	Staten Offentliga Utredningar
TMA	Trade Mark Act (varumärkeslagen i Storbritannien)
TRIPs	Avtalet om handelsrelaterade aspekter av immaterialrätter (intaget i prop. 1994/95:35. Bilaga 7. Del C)
Varumärkesdirektivet	Rådets första direktiv 89/104 EEG av den 21 december 1988 om tillnärmningen av medlemsstaternas varumärkeslagar
WIPO	World Intellectual Property Organization
VmL	Varumärkeslagen (1960:644)
WTO	World Trade Organisation

Definitioner

Blasonering	Beskrivning i ord av ett heraldiskt vapen
Cortoise	Heraldisk hövlighet
Disclaimer	Förbehåll för ett ord som inte ensamt kan bli föremål för registrering
Heraldik	Läran om sköldmärken
The Law of Arms	Vapenrätten i England och Wales
The Kings of Arms	De engelska vapenkungarna
Tinktur	färg eller metall i vapensköld

1. Inledning

1.1 Heraldik och juridik

Bruket av varumärken för en viss näringsidkares varor och tjänster är ingen modern företeelse. Varumärkets utseende är ofta förknippad med den specifika produktens eller tjänstens karaktär, ursprung eller användningsområde. Eftersom varumärkets syfte är att särskilja varor och tjänster från olika näringsidkare bör således märkets utseende skilja sig från andra märkens utseende. Genom århundradenas gång har särskiljningsmedlen sett olika ut liksom de seder och lagar som reglerat dess brukande. Ett tidigt särskiljningsmedel var de heraldiska vapensköldarna som ämnade att skilja riddarna åt, inte bara i krig utan även i de något mer fredliga riddartorneringarna.

I denna uppsats kommer bakgrunden till heraldiska vapen att presenteras samt dess rättsliga reglering, vapenrätten. De heraldiska vapnen har en alldeles speciell plats inom varumärkesrätten då de genom lag är inskränkta från att i näringsverksamhet få användas hur som helst. Till skillnad mot statliga vapen, vilka är skyddade mot all otillåten användning i all näringsverksamhet, är de kommunala vapnen endast skyddade mot användning som kännetecken i näringsverksamhet.

I och med den industriella utvecklingen och det enorma utbudet av varor och tjänster har varumärkets funktion som särskiljande för varor och tjänster av liknande slag kommit att bli väldigt betydelsefullt inom näringslivet. Om en näringsidkare vill använda sig av ett kommunalt vapen i sitt varumärke aktualiseras både varumärkesrätten och vapenrätten. Främst sker det genom Vapenskyddslagens bestämmelser om tillståndsplikt när någon vill använda en officiell beteckning i sitt varumärke. I detta sammanhang uppkommer det dock en del frågor såsom hur stor del av ett kommunalt vapen som kan användas i ett varumärke utan att det för den sakens skull skall utgöra ett vapen? Ett annat problem i sammanhanget är osäkerheten om var i immaterialrätten som vapenrätten egentligen hör hemma vilket är ett problem som också aktualiseras när man tittar på samverkan mellan reglerna om kommunala vapen och reglerna kring registreringen av ett EG-varumärke.

Dessa och andra relaterade frågor kommer att behandlas i denna uppsats. England och Wales är tämligen unikt med sin heraldiska rättsreglering ”The Law of Arms” har jag valt att också göra en liten utblick mot den engelska heraldiken, dess vapenrättsliga reglering samt relevant varumärkesrätt i Storbritannien. Förtydligas skall att Storbritannien består av England, Wales och Skottland men att den heraldiska sedvana jag kommer att beskriva i denna uppsats endast gäller i England och Wales då Skottland har en egen

heraldisk reglering och sedvana, The Court of Lyon. Däremot gäller varumärkesrätten i hela Storbritannien.

1.2 Syfte

Med denna uppsats ämnar jag belysa frågor kring användandet av ett kommunalt vapen som del i ett kommersiellt varumärke. Den centrala problematiken i min framställning ligger kring registrering och brukande av dessa typer av varumärken såväl ur ett svenskt, engelskt som ett EG-rättsligt perspektiv. I uppsatsen kommer jag även att ge ett antal praktiska exempel på brukande av delar av kommunala vapen i varumärken med syfte att belysa den gränsdragningsproblematik som kan uppstå när ett kommunalt vapen används som kännetecken i näringsverksamhet.

Jag kommer i uppsatsen även att göra en lite jämförelse med den brittiska rätten för att visa hur vapenrätten ser ut i ett land med en mycket äldre heraldisk tradition än den vi har i Sverige.

1.3 Metod och material

För att uppnå syftet med denna uppsats har jag valt att presentera gällande rätt inom vapenrätt och varumärkesrätt samt kortfattat ge exempel på den praktiska tillämpningen av vapenrätten i kommersiella sammanhang. Jag kommer i min uppsats att beskriva heraldiken och dess sedvanor, den hit hörande vapenrätten samt relevant varumärkesrätt i Sverige och i Storbritannien. Uppsatsen kommer även att beröra för framställningen aktuell EG-rätt. För att ytterligare belysa min problemställning har jag granskat ett antal företag som använder sig av den skånska gripen i sitt varumärke och där regler kring brukandet av kommunala vapen i varumärken aktualiserats.

Inför den engelska framställningen har jag besökt både engelska bibliotek, advokatbyråer, det engelska The Patent Office samt The College of Arms i London.

Som underlag till denna uppsats har jag granskat lagtext, förarbeten, expertutlåtanden och tillämpningsföreskrifter. Jag har även studerat ett flertal varumärkesansökningar, hovrättsdomar samt domar från Första Instansrätten.

Beträffande heraldik och varumärkesrätt var för sig finns det ett enormt utbud av studiematerial. Däremot är utbudet av material avsevärt smalare vad gäller användandet av kommunala vapen i varumärkesrätten. Därför har jag haft att förlita mig till ett fåtal tidigare examensarbeten på området samt på intervjuer av personer med kunskaper i heraldik och vapenrätt. I uppsatsen har jag även valt att titta närmare på bruket av den vackra skånska gripen i varumärken. För detta syfte har jag studerat registreringsförfarandet kring Saab Automobile AB, Scania AB, SAAB

Technologies, liksom Kockums AB och Malmö Aviation som alla använder sig av den skånska gripen i sina symboler.

1.4 Avgränsningar

I denna uppsats har jag valt att endast beskriva de delar av de respektive ländernas varumärkesrätt och vapenrätt som jag finner belysa problemen kring brukande och registrering av varumärken innehållandes kommunala vapenför just denna problemställning. Jag har av framställningstekniska skäl valt att bortse från reglerna rörande statseblem, statliga kontroll och garantibeteckningar, landskaps-, läns- och härardsvapen liksom från mellanstatliga organisationers symboler, för att stället inriktat mig på när kommunala vapen¹ används i varumärken. I annat fall skulle uppsatsen få ett ogreppbart omfång. Dessa övriga symboler behandlas endast där det främjar förståelsen av reglerna kring kommunala vapen. Framställningen behandlar främst den svenska lagstiftningen på området, det vill säga reglerna i och kring Vapenskyddslagen (1970:498).

Jag har även valt att göra en mindre utblick mot den engelska vapenrätten och varumärkesrätten. Då heraldiken ser annorlunda ut i Skottland presenteras endast den heraldiska tradition som gäller i England och Wales. Däremot är varumärkesrätten gemensam för hela Storbritannien.

1.5 Disposition

Förevarande uppsats är indelad i tio kapitel. Kapitel två och tre inleder uppsatsen med en deskriptiv redogörelse av Sveriges och Englands heraldiska seder samt för framställningen aktuell vapenrätt. Den engelska rätten gör inte skillnad på vapen ägda av kommuner och vapen ägda av privatpersoner, därför blir framställningen något olika utformad vad beträffar de båda länderna. I den svenska delen är Vapenskyddslagen central lagstiftning medan jag i den engelska delen har valt att beskriva The Law of Arms och det engelska heraldiska ämbetets funktion. I uppsatsens sjätte kapitel presenteras den för uppsatsen relevanta svenska varumärkesrätten följt av ett kortfattat kapitel om den brittiska varumärkesrätten med The Trade Mark Act 1994 i fokus. I kapitel åtta redogörs översiktligt för varumärkesregistrering enligt EG-rätten. Nästföljande kapitel är något mer empiriskt utformat då jag här behandlar användningen av Malmö kommuns grip i ett antal svenska företags varumärken. I det tionde och avslutande kapitlet analyserar jag sedan de frågeställningar som framkommit tidigare i uppsatsen, exempelvis, var gränsen går mellan tillåten och otillåten vapen användning i varumärken eller hur en kommun skall gå till väga om delar av ett kommunalt vapen av misstag registrerats som ett EG-varumärke.

¹ För närmare beskrivning av själva kommunvapenrätten rekommenderas varmt Eric Bylanders Kommunvapenrätt– En studie av det svenska rättskyddet för officiella symboler med särskild inriktning på kommunala vapen, Vt. 1998, Uppsala

2 Heraldik i Sverige

2.1 Bakgrund

Heraldik är läran om vapen och allt övrigt som till utstyrseln hör, liksom dess användning och innebörd. Heraldiken är dock inte en lagfäst rättsreglering utan består av sedvanerättsliga regler.

Ett vapen² kan symbolisera en person, en släkt eller en nation men även vara symbol för ett geografiskt område, som en kommun eller ett landskap.³ På samma sätt som ett varumärke, är vapnet kännetecken på dess bärare. På medeltiden spelade heraldiken en livsavgörande roll. Vapnet brukades av riddaren som identifikations/kommunikationsmedel och en förväxling av vapen kunde ge en förväxling av vän och fiende. Vapnets utformning styrdes därför av strikta heraldiska regler så att sådana missöden skulle undvikas.⁴

Vapenrätten är heraldikens juridik, och reglerar vem som har rätt till ett visst vapen. Det är däremot heraldiken som reglerar vapnets utformning, placering och succession. Då heraldiken tillhör sedvanerätten är det viktigt att hålla isär vad som är heraldiskt olämpligt och vad som är vapenrättsligt otillåtet.

Vapenrätten hör till det immateriella rättsområdet. Bruket av ett vapen inskränks i vissa fall av staten vad gäller rätten att bruka och registrera vissa vapen om dessa anses vara identiska eller förväxlingsbara med någon officiell symbol.⁵

2.2 Svensk heraldisk historia

Heraldiska vapen har sedan urminnes tider funnits i Sverige. Vårt äldsta kända vapen är Kalmar stadsvapen från 1250-talet.⁶

Utseendet på våra vapen har dock varierat något under århundradenas lopp beroende på vem som har styrt landet.

På slutet av 1800-talet fick våra landskapsvapen kungliga fastställelser från att tidigare ha varierat något i sitt innehåll.⁷ Dessa reviderades dock mellan

² Till ett vapen hör ofta även hjälm, hjälmprydnad och hjälmtäcke m.m. I denna uppsats behandlas dock endast själva vapenskölden.

³ Granqvist., Vapenrätt-immaterialrättsliga aspekter på heraldiken, Nordiskt Immateriellt Rättskydd (NIR) 1994, Stockholm 1994. s 345.

⁴ Andersson, Svensk vapenbok för köpingar municipalsamhällen och landskommuner 1863-1970, Dravlings bokförlag Mjölby 1994, s. 5.

⁵ Främst genom Lag (1970:489) om skydd för vapen och vissa andra officiella beteckningar.

⁶ Bäckman, Heraldisk kuriosia, del 3, www.heraldiska.org/kuriosa3.html.

⁷ Runt år 1884-85, Bäckman, Heraldisk kuriosia, www.heraldiska.org.kuriosa3.html.

1925-72 till sina nuvarande fastställda utseenden. 1934 påbörjades ett fastställande av länens vapen vilket pågick ändra fram till 1968. 1953 upphörde Riksheraldikerämbetet och Riksheraldikern efterträdes av en enhet inom Riksarkivet med en statsheraldiker som föreståndare. Från och med 1989 heter enheten; Riksarkivets Heraldiska Nämnd. 1963 gavs Skandinavisk Vapenrulla ut för första gången och 1970 kom den vapenskyddslag som gäller än i dag, *Lag (1970:498) om skydd för vapen och vissa andra officiella beteckningar*, Vapenskyddslagen. Efter 1974 fick vapen inte längre kunglig fastställelse, utan skulle därefter istället registreras hos Patent-och registreringsverket (PRV).⁸

2.3 Riksarkivets Heraldiska Nämnd

Det är Riksarkivets Heraldiska Nämnd som ansvarar för att heraldiska vapen och symboler används och utformas i enlighet med gängse heraldiska regler.

Landets högsta heraldiska organ är Riksarkivets Heraldiska Nämnd med ledamöter utsedda av regeringen. I nämnden är juridisk, antikvarisk och konstnärlig sakkunskap representerad. Riksarkivarien är ordförande och Statsheraldikern föredragande.⁹ Nämnden lyder under *Förordning (1995:679) med instruktion för Riksarkivet och landsarkiven*.¹⁰

Riksantikvarieämbetet utser en ledamot med suppleant och regeringen två ordinarie och två suppleanter, vilket sammantaget ger sju personer. Nämnden sammanträder en till två gånger om året och ett eller två ärenden rörande kommunala vapen förekommer vid varje tillfälle.¹¹ Nämndens protokoll är offentliga och tillgängliga på Riksarkivet.

När en ansökan om vapenregistrering inkommer till PRV skall verket hänskjuta ärendet till Riksarkivets Heraldiska Nämnd för prövning. Syftet med det är att säkerställa att det nya vapnet inte kan förväxlas med något annat svenskt eller välkänt utländskt vapen. Riksarkivet skall se till att det framställs i enlighet med vedertagna heraldiska regler och färger.

Detta förfarande är obligatoriskt för att ett vapen skall få registreras. Däremot är inte Heraldiska Nämndens beslut i sig rättsligt bindande för PRV. Endast skyldigheten att hänskjuta ärendet dit är obligatoriskt. Att nämnden avstyrker en registrering kan alltså inte i sig vara grund för avslag. När en varumärkesansökan som innehåller en skyddad symbol inkommer till PRV hänförs ofta även en sådan ansökan till Nämnden för granskning.

⁸Ändring SFS 1973:405 ändrad 1§, ny 1a§. Prop. 1973:69, LU 1973:17, rsk 1973:186.

⁹ www.ra.se

¹⁰ I 8§ stadgas att RA har hand om statens heraldiska verksamhet och skall särskilt se till att vapen och heraldiska emblem som syftar på statsmyndigheterna utförs i enlighet med heraldiska normer.

¹¹ Brev från Stateheraldiker Henrik Klackenborg Diarienummer 61-200313421, 17 mars 2004.

2.4 Det heraldiska regelsystemet

Det heraldiska regelsystemet grundar sig delvis på praktiska skäl och utgår från vapnets funktion som skärskiljande tidlöst kännetecken. Vapnet skall kunna uppfattas även på långt avstånd och då ett vapen i vår tid ofta återges kraftigt förminskat finns krav på enkelhet och tydlighet i vapenbilden.¹² Råd och rekommendationer om hur ett vapen bör utformas och vad som däri får förekomma finns i Riksarkivets meddelanden exempelvis i; *Kommunvapen: handledning för kommuner från 1987*.¹³ Det finns dock ingen centralt utgiven vägledning för de kommuner som skall behandla ett tillståndsärende. Kommunförbundet själva använder sig av Eric Bylanders examensarbete från 1998.¹⁴

2.5 Blasoneringen

Skillnaden mellan ett heraldiskt vapen och ett varumärke är, att medan ett varumärke vanligtvis registreras i form av en fastställd bild, så fastställs ett heraldiskt vapen genom sin vapenbeskrivning, *blasonering*. Blasoneringen är en beskrivning i ord av vapnets utseende, d.v.s. en beskrivning i ord av vad som finns i vapnet. Det är blasoneringen som uttrycker skyddsomfånget gentemot andra vapen. Allt det som finns nedtecknat i blasoneringen är skyddat, inte var för sig men som sammansatt helhet. En blasonering kräver därför exakthet och skall utlämna allt oväsentligt för beskrivningen. Den uttrycks ofta med en speciell heraldisk terminologi. Beskrivningen skall ske som om skölden var fastspänd på betraktarens arm och han tittar ned på den, samtidigt som han beskriver den. I tur och ordning beskrivs; sköldens delning, dess skuror,¹⁵ vilka färger de olika fälten har och vilka motiv som finns på skölden. Givetvis beskrivs även vilka färger där finns. Vapnet beskrivs från övre vänstra hörnet och snett ner mot nedre högra hörnet.¹⁶ Om en blasonering är korrekt utförd skall en vapentecknare kunna teckna vapnet endast genom att ha läst denna beskrivning. Det är fullt tillåtet med variationer inom ramen för blasoneringen, och så länge vapenbilden håller sig till blasoneringen är den skyddad oavsett om den skiljer sig från andra vapen som har samma blasonering som utgångspunkt.

Att formen kan ändras utan att vapnets identitet ändras, vill jag påstå, utgör heraldikens egenhet och dess styrka, då det medför att ett heraldiskt emblem kan stå sig under århundraden. Ett vapen kan inom ramen för blasoneringen omformas efter dagens heraldiska smak och stil, utan att traditionen eller ensamrätten därigenom frångås.

¹²Andersson, a.a.s.13.

¹³ Meddelanden från Riksarkivet, Nr 14-29, Stockholm 1987.

Nevés Clara (1987):Kommunvapen: En handledning för kommuner.

¹⁴ Inrervju med Lena Dahlman, Kommunförbundets jurist 2003-02-20

¹⁵ =Delningslinje.

¹⁶ Nordström, Heraldik, www.fansin.sverok.net

I detta finns en likhet med namnrätten och firmarätten, där rätten till själva namnet består oavsett om det skrivs med stora neonbokstäver eller med pyttesmå skrivstilskrumelurer.

2.6 Vapenbilden

Ett vapen bör alltid utformas på enklast möjliga sätt men utan att det estetiska intrycket blir lidande. Det finns ingen bestämd form på själva skölden och sköldinnehållet kan avbildas ensamt, exempelvis på en flaggduk.

Alla motiven måste vara stiliserade, d.v.s. allt ligger platt och tvådimensionellt mot botten. Inga perspektiv är tillåtna.

De färger, *tinkurer*, som kan förekomma i ett heraldiskt vapen är metallerna guld¹⁷ och silver¹⁸ samt färgerna rött,¹⁹ blått,²⁰ svart²¹ och grönt.²² Ibland kan även purpur²³ förekomma. Utomlands används ibland en del andra inofficiella färger såsom orange och himmelsblått.²⁴ Enligt en heraldisk regel, *Tinktur-regeln*, så får färg inte angränsa till färg, eller metall till metall. Inte heller får färgerna målas i olika nyanser utan endast i sin optiskt mest konkreta form.²⁵ Undantag kan dock göras för djur som håller i ett föremål när fler än två tinkurer ingår i ett vapen.²⁶ Pälsverk kan kontrastera till både metall och färger. I svartvitt markeras färgerna med punkter och streck, s.k. skraffering.²⁷

Bokstäver och siffror förekommer inte i ett heraldiskt emblem med undantag för förordnanden och kungliga monogram.

Höger och vänster är omvända vid beskrivning av ett vapen. Vapnets högra sida²⁸ är alltså den som är på vänster hand för betraktaren. Och vapnets vänstra sida²⁹ motsvarar betraktarens högra.

¹⁷ PMS 871 Ersätts med gult PMS 109 C, PMS 116 C.

¹⁸ PMS 877 Ersätts med vitt.

¹⁹ PMS 186 C, Ec: 100% gult, 100% magenta.

²⁰ PMS 300 C Ec 50% magenta 100% cyan.

²¹ PMS Black C Ec 100% svart.

²² PMS 347 C, Ec: 100% gult, 100% cyan.

²³ Används i kronans foder och i stora riksvapnets vapenmantel. PMS 220 C, Ec: 70% gult, 100% magenta, 20% cyan.

²⁴ Kanada har på senare år infört tinkturerna, orange och rosa. www.ra.se/heraldik-farger.html.

²⁵ Granqvist, a.a. s. 345.

²⁶ Anders Nordstöm, Heraldik, www.fansin.sverok.net.

²⁷ Sunqvist, a.a. s.21.

²⁸ Enligt heraldisk terminologi; dexter.

²⁹ Enligt heraldisk terminologi; sinister.

2.7 Motiv

Det finns två sorters motiv som kan förekomma på ett vapen; Häröldsmotiv och Allmänna motiv.³⁰ Det vanligaste häröldsmotiven är bjälken, stolpen, sparren, balken och det s.k. St. Andrewskorset.³¹ De allmänna motiven är allt annat, d.v.s. borgar, gripar, bågare, träd etc. De flesta fyrfota djur kan avbildas i olika poser. Vanligast är att djuret avbildas upprest.³² Fabeldjur är frekvent representerade inom vapenkonsten. Ett av de vanligaste djuren är gripen. Gripen består av en örns huvud, vingar och klor men öron, framben och underkropp från ett lejon.

Tre av Sveriges landskap, Skåne, Södermanland och Östergötland har gripen som symbol i sina landskapsvapen. Dessutom har Malmö kommun ett griphuvud i vapnet sedan Erik av Pommern år 1437 gav en förkortning av sitt eget vapen till staden.³³

Det är sällsynt att det förekommer människor som motiv. Bland få undantag finns Lapplands landskapsvapen, med en vilde med höftskynke och klubba. I Stockholms stadsvapen förekommer helgonet St. Erik.

2.8 Courtoisie

Med Courtoisie menas heraldisk hövlighet, vilket innebär att en vapenbild aldrig får vända ryggen till en bild, text eller något annat som den bör visa respekt för.³⁴ Det medför att symboler i vapnet ibland kan behöva vändas beroende på var och hur de är placerade. Vapenbilder som är placerade på fordon skall enligt traditionen vändas i fordonets färdriktning. Detta kan innebära att märken placerade på fordonets högra sida därmed måste vändas, men att det kan förbli normalvänt om märket är placerat mitt fram på motorhuven.³⁵ Ett djur bör inte vändas bakåt i riktningen då det ibland kan uppfattas som flyende, vilket är, enligt traditionen, ett tecken på feghet. Dessa regler hör helt och hållet till den heraldiska sedvanerätten och har därmed ingen egentlig rättslig verkan.

Ett vapen kan registreras trots att det bryter mot dessa heraldiska regler. Dock tror jag att det skall mycket till innan så sker. Heraldiken är en sådan starkt befäst sedvanerätt att det måste finnas väldigt starka skäl innan dessa regler åsidosätts.

³⁰ Häröldsmotiven är inga rena geometriska figurer utan är mer likt möster som finns på en sköld. De allmänna motiven är de figurer som förekommer i vapnet.

³¹Nordstöm, Heraldik www.fansin.sverok.net.

³²Med det avses stående på bakbenen och med det högra benet placerat framför det vänstra i sidled samt höger framben eller framtass utsträckt högre upp i luften än den vänstra tassen, Andersson, a.a.s. 55.

³³Andersson, a.a.s. 59.

³⁴Bäckman, Wasling, Heraldiken i Sverige, Historisk Media, Lund 2001s. 82.

³⁵Bäckman, Wasling, a.a.s. 83.

3 Vapenrätt

3.1 Bakgrund

Vapenrätten hör till det immaterialrättsliga området och reglerar vem som har rätt att föra ett vapen samt de rättigheter som är förenade därmed. Vapenrätten påbjuder även inskränkningar i det allmänna brukandet av offentliga beteckningar. Vapnets utformning och succession regleras som tidigare beskrivits av en heraldisk sedvanerätt som är djupt rotad och stundtals även beaktas i rättsliga sammanhang.³⁶ Registreringen av ett vapen i Sverige medför en ensamrätt till det vapen registreringen gäller. Att registrera ett varumärke innehållandes ett vapen hos PRV innebär dock, på samma sätt som för ett vanligt varumärke, att endast en viss ingiven avbildning av vapnet skyddas. Skillnaden mellan dessa två kommer att presenteras nedan.

3.2 Vapenskyddets omfattning

Det moderna vapenskyddets tillkomst föranleddes av införandet av Pariskonventionen från 1883, art. 6ter. Denna artikel ger skydd mot registrering av officiella symboler. I de tidigare vapenskyddslagarna fastställdes skyddet genom hävd och ibruktagande och sedan genom Kunglig fastställelse. Då kungen sedermera förlorade mycket av sin makt föreslogs, under tidigt 1970-tal att fastställelseförfarandet istället skulle ske genom registrering hos Patent- och registreringsverket Detta ledde till stora diskussioner med protester från bland annat dåvarande Statsheraldikern. Mot ett sådant registreringsförfarande anfördes att alltför hårda registreringskrav kunde uppfattas som en obehörig statlig inblandning i den kommunala självbestämmanderätten.³⁷ I samma skrivelse förklarades att vapnets heraldiska karaktär skulle tillgodoses med kravet på ett yttrande från Riksarkivets Heraldiska Nämnd och att registreringen hos PRV endast skulle vara av formell natur.³⁸ Till sist ändrades fastställesförfarandet till att ske genom registrering hos PRV.³⁹

Till skillnad från ett varumärke som kan erkännas skydd genom inarbetning får ett kommunalt vapen endast skydd genom Vapenskyddslagen om det är registrerat. Det medför att vapen som endast blivit fastställda av Konungen

³⁶I Riksarkivets instruktion 1995:679, 8§ 1st används termen ”heraldiska normer” för att beskriva de av hävd vunna regler som styr utformningen av heraldiska vapen och som RA skall beakta vid handhavandet av statens heraldiska verksamhet.

³⁷ DsJu 1972:16 s. 16 och LU 1973:17 s. 5.

³⁸ DsJu 1972:16 s. 15f.f.

³⁹ Ändring SFS 1973:405 ändrad 1§, ny 1a§. Prop. 1973:69, LU 1973:17, rsk 1973:186.

inte har något immaterialrättsligt skydd under Vapenskyddslagen.⁴⁰ Detta har gjort att de kommuner som för vapen fastställda på detta sätt, har varit tvungna att senare registrera sitt redan fastställda vapen. Ett exempel är Malmö stadsvapen, som blev förlänat redan den 23 april 1437 men inte registrerat förrän den 11 januari 1974.⁴¹

I den svenska Vapenskyddslagen skyddas endast *svenska* kommunala vapen.⁴² Det finns ett flertal svenska lagar och förordningar som reglerar vapenrätten.⁴³ I denna framställning kommer jag främst att beröra *Lag (1970:498) om skydd för vapen och vissa andra officiella beteckningar*, Vapenskyddslagen, som är den lag som har det bredaste skyddsomfånget av alla de svenska vapenrättsliga lagarna. Det är främst denna lag som kommer att beröras i förevarande framställning. *Förordning (1976:100) om vissa officiella beteckningar*, innehåller tillämpningsföreskrifter till Vapenskyddslagen. *Kungörelse (1973:686) om registrering av svenska kommunala vapen* reglerar vem som har behörighet att registrera ett kommunalt vapen. Om man går tillbaka i dessa lagar kommer man att finna att det funnits rättsregler inom detta område i flera hundra år.⁴⁴ Vad beträffar frågor som avser färgsättning och formgivning av ett vapen finns som nämnts inga lagregler utan man får istället gå till de handböcker som finns på området, t.ex. *Ny Svensk Vapenbok 1992*⁴⁵ eller *Nordisk Heraldisk Terminologi 1987*⁴⁶.

⁴⁰ 1974 upphörde den kungliga fastställelsen och övergick till registrering hos PRV.

⁴¹ Granquist, a.a. s. 351.

⁴² Jfr 1§ 1st Vapenskyddslagen.

⁴³ *Lag (1970:498) om skydd för vapen och vissa andra officiella beteckningar*, *Förordning (1976:100) om vissa officiella beteckningar*, *Kungörelse (1973:686) om registrering av svenska kommunala vapen*, *Lag (1982:269) om Sveriges flagga*, *Lag (1982:268) om Sveriges riksvapen*, *Lag (1990:738) om skydd för beteckningen svenskt arkiv*.

⁴⁴ För en mer utförlig historisk redogörelse se Eric Bylander a.a. s. 17f.f.

⁴⁵ Nevéus Clara/Waern, Jaques de Bror, *Ny svensk vapenbok* Libris 1992.

⁴⁶ Svenska Nationalkommittén för genealogi och heraldik, *Nordisk heraldisk terminologi* Lomma 1987 samt bilaga 1988.

3.3 Begränsat skyddsomfång

Alla beståndsdelar som förekommer i ett vapen är dock inte till fullo skyddade i egenskap av enskilda symboler.

Detta fastslogs redan tidigt i RegR 1910 Ju 1, där ett tillägg till Helsingborgs statsvapen ansågs göra ett likartat vapen registrerbart så som varumärke.

Regeringsrätten hemställde att;

”Då ifrågakvarande varumärke under den i anmälan om förmälda bilden och inom den ring som omgav bilden vare anbragta åtskilliga tidigt framträdande bokstäver som ej återfinnes i Helsingborgs statsvapen samt i följd därav och med beaktande jämväl av de skiljaktigheter som finns mellan dem i märket intagna bilden och stadens vapen, märket ej kunde anses innehålla bilden av samma vapen Kmt ej föranleda åtgärd.”

All användning av skyddade symboler är dock inte otillåten. Kyrkliga, utländska eller upphörda kommuners vapen eller användning av andra slags kommunsymboler än registrerade vapen är tillåten. Likaså är olika slags tillhör till vapnen i allmänhet inte skyddade. Dock kan det vara *heraldiskt olämpligt* att använda attribut som exempelvis det heraldiska attributet murkronan- en motsvarighet till personvapnets rangkrona- i ett vapen som inte härstammar från en myndighet eller en kommun, men *rättsligt otillåtet* är det inte.⁴⁷

Det är fullt tillåtet att använda ett vapen i dekorativt syfte, t. ex. måla det på en vägg i sitt hem utan att först ha inhämtat någon form av tillstånd till detta.⁴⁸ En försäljare kan därmed saluföra t-shirts med egenhändigt tecknade vapensköldar utan att behöva inhämta tillstånd från vapnets ägare. Detta dock under förutsättning att vapentrycket är ägnat att vara just dekorativt och inte tjäna som kännetecken för att varorna kommer från en viss näringsidkare. Understrykas skall alltså att det endast är användning av vapnet som kännetecken i näringsverksamhet som är förbjuden, något som ofta missförstås av kommuner.⁴⁹ En idrottsförening som vill använda sig av ett vapen som dekoration behöver således inte ansöka om tillstånd oavsett om föreningen bedriver ekonomisk verksamhet eller ej.

Det finns dock några symboler som är skyddade även mot privat användning. Emblemerna för Förenta Nationerna (FN) samt Internationella Atomenergiorganet (IAEA) finns uppräknade i Vapenskyddslagens 2§ och är skyddade mot offentligt brukande såsom märke eller benämning. Emblemerna för Röda korset och Civilförsvaret skyddas genom *Lag (1953:771) om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar och*

⁴⁷ Mer om detta se Bylander a.a. s.54ff.

⁴⁸ Dekorationer är inte avsedda att fungera särskiljande för varor eller tjänster och utgör därmed inte heller ett kännetecken. Se även NJA 1937 s. 209 Chalmersringen. Mer om tillåten vapen användning se Bylander a.a. s. 53 f.f.

⁴⁹ Svenska kommunförbundets cirkulär 73:80, samt Bylander a.a. s.46.

för civilförsvarets internationella kännetecken. Detta stränga skydd är förmodligen motiverat av säkerhetsskäl.

3.4 Registrering hos PRV

PRV registrerar endast vapen åt landskap, län och kommuner.⁵⁰ Om en näringsidkare vill registrera ett vapen, så är det endast möjligt att göra det i form av en varumärkesregistrering. I Sverige är det PRV som sköter registreringen av både vapen och varumärken. Vapenskyddslagens 1§ stadgar att, om någon i näringsverksamhet, vill bruka officiella beteckningar såsom statsvapen, statsflagga eller annat statselement eller statlig kontroll- eller garantibeteckning liksom annan beteckning som hänser till svenska staten och därigenom ger kännetecknet en officiell karaktär i sitt varukännetecken⁵¹ skall de först inhämta vederbörligt tillstånd från PRV.⁵² Vad gäller landskaps- läns- och häradsvapen skall tillstånd inhämtas från vederbörande länsstyrelse.⁵³ Länsrätten i Gävleborg har i en dom i juni 2003 uttalat att en ansökan om vapenregistrering endast är tillåten från länsstyrelse och kommun. I fallet hade region Skåne ansökt om att få registrera ett kommunalt vapen och ansåg sig vara behörig för detta. PRV och senare Länsrätten i Gävleborg avtog dock ansökan då region Skåne inte ansågs motsvara Länsstyrelse eller kommun som ges sökarbehörighet enligt Kungörelsens 1§.⁵⁴

När det gäller ett kommunalt vapen eller beteckning som lätt kan förväxlas därmed skall tillståndet inhämtas av fullmäktige i vederbörande kommun.⁵⁵ Om en länsstyrelse eller kommun vill ansöka om registrering av vapen kan de göra det i enlighet med *Kungörelse (1973:686) om registrering av svenska kommunala vapen*.

En ansökan om tillstånd att använda ett ovan nämnt vapen skall göras skriftligen.⁵⁶ Riksarkivets Heraldiska Nämnd skall, efter begäran från PRV, yttra sig över ärendet då ett bifall eller avslag på en ansökan inte får ges av PRV utan att ett sådant yttrande först har inhämtats.⁵⁷

⁵⁰ Kungörelse (1973:686) om registrering av svenska kommunala vapen.

⁵¹ Märk ”i sitt kännetecken” vilket medför att om ett varumärke bland annat innehåller en skyddad symbol så krävs det ett tillstånd. Kommunvapen är endast skyddade mot användning i kännetecken i näringsverksamhet medan exempelvis statsvapnet även är skyddat mot användning på annat sätt än som kännetecken i näringsverksamhet, jfr 1§1st med 1§2st Vapenskyddslagen.

⁵² Samma beteckning som lätt kan förväxlas med det nu angivna, 2§ 1st1p. Förordning (1976:100) om vissa officiella beteckningar(FOB).

⁵³ Eller därmed jämförbart vapen eller beteckning som lätt kan förväxlas med sådant vapen, 2§ 1st 2p. FOB.

⁵⁴ Jfr. Länsrätten i Gävleborgs län, 2003-07-10, Mål nr.1624-02.

⁵⁵ Eller nämnd som kommunfullmäktige bestämmer, 2§ 1st 3p. FOB.

⁵⁶ 3§ FOB, Vad som skall anges i ansökan finns även angivet på www.prv.se/varumärke/off_beteckningar.html.

⁵⁷ 4§ FOB. Dock behövs det ej om ärendet icke uppenbarligen saknar heraldiskt intresse. Se vidare Bylander a.a. s. 56 f.f.

PRV:s och länsstyrelsens beslut får överklagas hos Regeringen.⁵⁸ Kommunfullmäktiges beslut kan endast överprövas genom kommunalbesvär enligt Kommunallagen.⁵⁹ PRV kan dock avstå från att kräva att det vederbörliga tillståndet inhämtas om de anser att kännetecknet inte är förväxlingsbart med det kommunala vapnet.

3.5 Vapenrättslig förväxlingsbedömning

Ett kommunalt vapen skyddas inte endast mot avbildning utan även mot symboler och beteckningar som lätt kan förväxlas med dessa.⁶⁰ Lagtexten uppställer kravet om att förväxling lätt skall kunna ske. Här aktualiseras frågan om vad som gör ett vapen förväxlingsbart, d.v.s. hur mycket av ett vapen som kan användas i ett märke utan att det anses som lätt förväxlingsbart. Generellt är det inte tillåtet att endast genom en mindre tillsats till vapnet göra det registrerbart såsom varumärke men exakt var denna gräns går är inte helt klarlagt.⁶¹

Förväxlingsbedömningen enligt Pariskonventionens art. 6 ter omfattar ”*allt, som ur heraldisk synpunkt utgör efterbildning*”⁶² av de skyddade officiella beteckningarna. En korrekt heraldisk förväxlingsbedömning skall ha vapenbeskrivningen som utgångspunkt, inte själva vapenteckningen. Det är dock den varumärkesrättsliga bedömningen med det avbildade märket som är utgångspunkt och som avgör huruvida ett varumärke kan registreras eller ej.

3.6 Internationell vapenrätt

Den svenska vapenlagstiftningen tillkom i enlighet med åtagandet att följa Pariskonventionen (PK) från 1883. Alla EU:s medlemsstater är bundna till denna konvention och Pariskonventionen ligger även till grund för gemenskapsdirektivet EEG 89/104 om tillnärmningen av medlemsstaternas varumärkeslagar.⁶³ I Pariskonventions artikel 6 ter 1st, föreskrivs att Unionsländerna överenskommer att, ”*när vederbörligt tillstånd icke lämnats, vägra eller förklara ogiltig, registrering av dessa staters vapen, flaggor och andra statsemlen, om inte vederbörligt tillstånd lämnats*”...⁶⁴

⁵⁸ 5a§ FOB.

⁵⁹ Detta är endast en laglighetsprövning och ingen lämplighetsprövning. Prövningsorganen är de allmänna förvaltningsdomstolarna, Länsrätten, Kammarätten och Regeringsrätten.

⁶⁰ Jfr. 1§3st Vapenskyddslagen och 14§ 1st 1p. VmL.

⁶¹ Jämför R 1910 Ju 1 där ett tillägg till Helsingborgs statsvapen bedömdes göra ett liknande varumärke registrerbart så som varumärke.

⁶² PK 1883 6 ter 1.a .

⁶³ Rådets första direktiv /EEG Nr 89/104 om tillnärmningen av medlemsstaternas varumärkeslagar, preamblen punkt 13.

⁶⁴ Jfr art 6 ter 1a Pariskonventionen från 1883.

Det är med Pariskonventionen som förebild som de flesta europeiska länder har utformat sin vapenrättsliga lagstiftning. Det skall dock hållas i minnet att det är endast de statliga symboler som har ingivits till WIPO⁶⁵ som är skyddade av konventionsbestämmelsen. Hit hör inte kommunala vapen då det troligen inte anses besitta ett sådant starkt skyddsvärde att de även måste skyddas av överstatliga organ. En annan orsak till detta är att det skulle ur administrativ synvinkel vara mycket svårt att hantera alla medlemsländernas kommun och regionsvapen. Detta medför således att de därmed inte heller är skyddade genom art 6 ter utan får förlita sig på den svenska lagstiftningen.

3.7 Varumärkesrätt och vapenrätt

Nuförtiden är det i Sverige i stort sett uteslutande stat, län, kommun och statliga verk som använder sig av heraldiska vapen.⁶⁶ I näringslivet är varumärken av rena heraldiska vapen inte lika vanliga. Svenska företag, till skillnad mot t.ex. brittiska företag, verkar hysa motvilja mot använda heraldiska vapen såsom kännetecken. Om anledningen till detta kan endast spekuleras. Heraldik kan möjligtvis uppfattas som gammalmodigt. Tänkbart är även att de tidiga företagsledarna i industrialismens uppbyggnadsskede ville göra sig fria från den tidigare så styrande adeln. Däremot är det betydligt vanligare att det i varumärkesrättsliga sammanhang förekommer så kallade kvasiheraldiska märken, det vill säga märken där endast delar av heraldiska vapen används. Om dessa skall anses utgöra ett heraldiskt vapen, medförande krav på rättighetsinnehavarens, d.v.s. länsstyrelsen eller kommunfullmäktiges tillstånd, samt Riksarkivets Heraldiska Nämnds godkännande, är en bedömningsfråga i det enskilda fallet. Några användare av kvasiheraldik i sina varumärken är Saab, Scania och Malmö Aviation, som alla använder den heraldiska gripen. Dessa företags vapenanvändning kommer att behandlas i nästa kapitel.

⁶⁵ World Intellectual Property Organisation. Denna organisation beskrivs närmare under punkt 6.4.

⁶⁶ Granqvist, a.a. s. 348.

3.8 Den skånska gripen och Malmö kommun

1435 skänkte Erik av Pommern en del av sitt vapen, gripen till Malmö. Den nuvarande skånska gripen skapades för Karl VI Gustavs begravning år 1660 och var en modifiering av Malmö statsvapen. Färgerna gick i gult och rött. Som tidigare nämnts är det kommunen⁶⁷ som ger tillstånd till ett företag att använda sig av ett kommunvapen i sitt varumärke.⁶⁸

1§1st, Vapenskyddslagen stadgar;

”I Näringsverksamhet får statsvapen, statsflagga eller annat statselement eller statlig kontroll- eller garantibeteckning ej utan vederbörligt tillstånd användas i varumärke eller annat kännetecken för varor eller tjänster. Det samma gäller annan beteckning, som hänsyftar på svenska staten och därigenom ger kännetecknet en officiell karaktär, samt svenskt kommunalt vapen, vilket är registrerat.”

samt enligt

2§1st. 3p., Förordning 1976:100 om vissa offentliga beteckningar;

”Fråga om sådant tillstånd att använda svensk officiell beteckning som avses i Mönsterskyddslagen (1970:485) och lagen (1970:498) om skydd för vapen och vissa andra officiella beteckningar prövas

- 1. av Patent och registreringsverket såvitt gäller statsvapen, statsflagga eller annat statselement, statlig kontroll eller garantibeteckning, annan beteckning, som hänsyftar på svenska staten och därigenom ger mönstret eller kännetecknet en officiell karaktär, eller som lätt kan förväxlas med det nu angivna.*
- 2. av vederbörande länsstyrelse såvitt gäller landskaps-, läns-, härads- eller därmed jämförligt vapen eller beteckning som lätt kan förväxlas med sådant vapen, och*
- 3. av fullmäktige i vederbörande kommun eller nämnd som kommunfullmäktige bestämmer såvitt gäller annat kommunalt vapen eller beteckning som lätt kan förväxlas med sådant vapen.*

Behörig länsstyrelse i fråga om landskapsvapen är länsstyrelse som har sitt säte inom landskapet eller länsstyrelsen i det län som innehåller den största delen av landskapet. För avgörande av ärende om landskapsvapen skall samråd äga rum med annan länsstyrelse som ärendet rör.”

Det är kommunens sak att avgöra huruvida de vill att deras vapen skall förekomma i ett varumärke och i sådant fall på vilket sätt.⁶⁹ Därför är detta område som tidigare nämnts endast i ringa omfattning reglerat av författningar.

Vad beträffar Malmös röda grip är det Malmö kommun som ger tillstånd i denna fråga. Både Scania och Kockums, liksom Taxi Skåne AB, sökte sitt

⁶⁷ Beslutet fattas i Kommunfullmäktige.

⁶⁸ Kommunen har praktiskt taget full frihet att bifalla eller avslå en ansökan. De kan även förena ett tillstånd med olika typer av villkor. Dock skall kommunen beakta likställighetsprincipen enligt 2§2 KomL om sökanden är medlem i kommunen. Det enda krav som finns på kommunen vad beträffar prövningen är att de beaktar 4§1st i Förordningen om officiella beteckningar FOB, där det stadgas att *”ansökan ej får bifallas utan att Riksarkivets yttrande har inhämtats, om icke ärendet uppenbarligen saknar heraldiskt intresse.”* Se vidare Eric Bylander a.a. s.59 f.f.

⁶⁹ Nevéus, Kommunvapen: En handledning för kommuner, Meddelanden från Riksarkivet, Nr 14-29, 1987.

tillstånd från Malmö Kommun när de ämnade registrera sitt varumärke hos PRV. Detta tillstånd erhöles också utan svårigheter. Eftersom Malmö Aviation endast valde att göra en EG-registrering av sin symbol aktualiserades aldrig de svenska reglerna om tillståndsförfarande vilket är något anmärkningsvärt då även en EG-ansökan skickas på remiss till PRV. Malmö Kommun har inga fastlagda regler rörande tillståndsförfarandet. När en ansökan inkommer till kommunen görs istället bedömningen utifrån det enskilda fallet. Omständigheter som dock spelar in är geografisk eller historisk anknytning till Skåne liksom företagets verksamhet samt produktens beskaffenhet.⁷⁰

Det skall uppmärksammas att det är endast när det tilltänkta varumärket är lätt förväxlingsbart med den skyddade symbolen som tillstånd skall inhämtas. Huruvida så är fallet är en bedömningsfråga som görs av PRV utifrån det enskilda fallet.⁷¹

Hos Malmö kommun är det inte särskilt vanligt att ansökningar av detta slag kommer in till kommunen, det sker knappt en gång per år.⁷² Till de få ansökningarna på senare år hör en lokal öltillverkare som ansökte om att få anbringa Malmö stads vapen på flasketiketten. Frågan var känslig i och med att kommunen antagit flera folkhälsopolicies men man medgav till sist ett sådant brukande. Malmö stad har nyligen antagit en ny symbol för majoriteten förvaltningar i staden. Den innehåller också en grip men i detta fall var tillståndsfrågan givetvis inget problem. Det nya märket är dock ingen nybildning av det kommunala vapnet utan ett helt nytt varumärke.

3.9 Avslutande kommentarer

I avsnittet har nu svensk heraldik samt svensk vapenrätt med inriktning på kommunala vapen översiktligt presenterats. Som framkommit är det den sedvanerättsliga heraldiken som styr vapnets utformning och succession, medan de juridiska frågorna får lösas med hjälp av vapenrätten och där främst Vapenskyddslagen. Som exempel valde jag att visa hur en av Sveriges kommuner, Malmö kommun, behandlar frågor kring varumärken och vapenrätt. Malmö kommun ger tillstånd åt bruket av den skånska röda gripen och flera stora företag så som Scania, Kockums och Taxi Skåne har ansökt och erhållit tillstånd till användning av gripen i sina varumärken. I ovan beskrivna fall har tillstånd givits då det finns ett genuint samband mellan företagen och Skåne. Senare i uppsatsen kommer jag att återkomma till frågan om tillstånd och användandet av den skånska gripen i kommersiella sammanhang.

⁷⁰ Intervju med Malmö kommuns jurist Tomas Barring, 2004-09-22.

⁷¹ Som görs av PRV.

⁷² Intervju med Malmö kommuns jurist Tomas Barring, 2004-09-22.

4 Heraldiken i England och Wales

4.1 Bakgrund

Under den tidiga medeltiden var det heraldikerns uppgift att organisera och presentera tornerspel i England och Wales. De samlade och sammanställde även uppgifter om tornerdeltagarnas sköldar och prydnader och tack vare detta har vi idag en god bild av hur heraldiken såg ut på den tiden.⁷³

Förutom funktionen som identifikationsmedel har heraldiken i England och Wales och runt om i världen, under århundradens lopp även haft flera andra funktioner. Vapensköldar användes som brevsigill, som bevis på status och samhällsmässig ställning men också i rent dekorativt syfte, på tallrikar, bestick och som väggprydnader.

Jag har valt att i denna framställning beröra endast England och Wales och inte Skottland som annars är en del av Storbritannien då Skottland har en egen heraldisk sedvana och tradition, The Court of Lyon.

I England och Wales ansvarar fortfarande de engelska professionella härolderna för en del viktiga ceremonier, bland annat det officiella öppnandet av det brittiska parlamentet i november varje år. Det sker under ledning av rikshärolden, "Earl Marshals" vilket är en officiell titel och innehas för närvarande av Greven av Norfolk. Earl Marshals är en av de två "Great Officer of the State."⁷⁴ Earl Marshals övervakar The College of Arms samt ansvarar för statsbegravningar och tronarvingens kröning i Westminster Abbey.⁷⁵

Det är inte helt säkert huruvida det i England och Wales före The Law of Arms tillkomst på 1500-talet fanns några rättsliga regler om vem eller hur någon fick anta ett vapen.⁷⁶ Den engelske heraldikern Geroge Squibb, tidigare medlem i the College of Arms, påstår att så var fallet. Squibb stödjer sig på de "Writs"⁷⁷ som utfärdades av Kung Henry V år 1417, vari han befallde sina knektar att inte bära vapen som inte kom genom arvsrätt eller genom utmärkelse.⁷⁸

⁷³ College of Arms hemsida: About the College of Arms, s.1
www.collegeofarms.gov.uk/about/1.thm, 2003-08-31-

⁷⁴ Den andre är "The Court of the Constable".

⁷⁵ College of Arms hemsida: About the College of Arms , s.1-2.
www.collegeofarms.gov.uk/about/1.thm, 2003-08-31.

⁷⁶ Den första kända regleringen av heraldiken gavs ut redan 1358 av Nicola Alessandri (skriven av Bartolus de Saxoferato), Tractatus de Insigniis et Armis. Den bestod av två delar varav den första behandlar de rättsliga frågorna inom heraldiken och den andra, de heraldiska sedvanorna beträffande färger, bildriktningar etc.

⁷⁷ Kungliga påbud

⁷⁸ Squibb, *The High Court of Chivalry* (1959) 179-85.

4.2 Visitationerna

Från början var det främst riddarna som förde vapen men under årens lopp avklingade detta för att istället sprida sig till adeln och vidare till både köpmän och bönder. Eftersom bruket av vapen under Medeltiden var oreglerat i England och Wales kom många att anta egna vapen. En bondes vapensköld behövde inte skilja sig från en adelsmans sköld, varken i utformning eller innehåll.⁷⁹

På 1530-talet utsände Kung Henry V därför en kunglig kommission bestående av Kings of Arms vilka var beordrade att:

*”Reform all false armory and arms devised without authority marks unlawfully set or made in escutcheons, squares or lozenges, which escutcheons, squares or lozenges be tokens of nobleness; and them to deface and take away wheresoever they be set whether it be in stone, windows plate or any other matter...”*⁸⁰

Dessa räder ämnade få ordning på vapenbruket, reglera det, samt avväpna de personer som brukade vapen utan tillåten grund. Dessa ”visitationer” pågick i intervaller på 20-40 år.⁸¹ Resultatet av visitationerna blev slutligen att vapenrätten därefter endast kunde erhållas genom börd eller genom förläning.

⁷⁹ Regulation of Heraldry in England: Modern Times, s. 6.
www.heraldica.org/topics/britian/england2.htm, 2003-09-30,

⁸⁰ Regulation of Heraldry in England: Modern Times, s. 4,
www.heraldica.org/topics/britian/england2.htm, 2003-09-30

⁸¹ The Kings of Arms kallade till förrättning där alla vapen och släkter som hade rätt att bära vapen förtecknades. De inkallade kunde föra sin talan om rätt på två olika sätt. Antingen kunde de bevisa en existerande rätt, genom t.ex. stamtavlor eller förläningsbevis, eller så kunde de begära förläning av sitt vapen genom att visa att de var gentlemän eller innehade sådan *”emminence or good standing in national or local life”* som kunde konstituera en skälig rättsgrund till förande av vapen. Exakt vad det innebar var rätt diffust men man utgick från The College of Arms praxis på området, och det innehöll sannolikt också monetära aspekter.

Det egentliga motivet för upprensning i vapenbruket och krav på registrering var de avgifter för registrering som då kunde tas ut. De inbringade en ansevärd summa till den dåvarande kungen Henry V.

Visitationerna pågick fram till 1668 för att göra ett uppehåll under The Glorious Revolution 1688 då en stor del av den heraldiska aktiviteten avstannade. Senare återupptogs visitationerna för att kort där efter upphöra helt omkring 1689. Velde, Regulation of Heraldry in England: Modern Times, s. 4, www.heraldica.org/topics/britian/england2.htm, 2003-09-30.

4.3 The College of Arms

The College of Arms är det ämbete som kan jämföras med det svenska Riksarkivets Heraldiska Nämnd. The College of Arms etablerades dock långt tidigare, redan år 1484 men ämbetet blev dock inte permanent inrättat förrän år 1555. Samma år utfärdades den stadga för ämbetet som otroligt nog används än idag. The College of Arms är ett fristående ämbete men står hovet nära och består idag av tre Kings of Arms; Garter Principal King of Arms som är The College of Arms överhuvud, Clarenceaux King of Arms och Norroy and Ulster King of Arms. Dessutom finns sex härolder (Herolds) samt fyra ytterligare medlemmar (Pursuivants, vilka är lägst i rangen). På uppdrag av bl.a. privatpersoner och The Patent Office företar de heraldisk och genealogisk efterforskning om släkträd, tidigare vapenrätter samt utlåtande om lämpligheten av utformningen av ett vapen. The College innehar detaljerade register för familjetrad och vapensköldar vilka sträcker sig ända tillbaka till medeltiden.⁸²

The College of Arms kontrollerar huruvida vapnet är utformat efter de heraldiska reglerna och att personer inte på egen hand antar vapen.⁸³ Den heraldiska sedvänjan är internationell och stämmer därmed tämligen väl överens med den svenska heraldiska sedvanerätten. Det är den skriftliga beskrivningen av vapnet, "The Blason" som, precis som i Sverige, är vad som innefattar ensamrätten. Likaså gäller Tinktur-regeln även inom den engelska heraldiken.

⁸²College of Arms hemsida, About the college of Arms2, s.1
www.collegeofarms.gov.uk/about/1.htm, 2003-08-31.

⁸³ College of Arms hemsida, About the college of Arms2, s.3
www.collegeofarms.gov.uk/about/1.htm, 2003-08-31.

5 Vapenrätten i England och Wales

5.1 Bakgrund

Den rättsliga regleringen erkänner endast vapen, förlånade av The King of Arms och registrerade hos The College of Arms, samt vapen erhållna genom succession eller särskild utnämning. Genom detta har vapenrättigheterna begränsats till dem som under visitationerna blev godkända av heraldikerna och därefter till deras efterkommande. Den engelska heraldiska rättsregleringen utgörs främst av *The Law of Arms*, vilken skapades av The Kings of Arms på 1500-talet vilka var då som nu etablerade härolder.

5.2 The Law of Arms

The Law of Arms tillhör inte common-law,⁸⁴ som resten av den engelska rätten, utan stammar från den romerska rättraditionen; civil law. Law of Arms kan därmed inte behandlas i vanliga domstolar utan tvister skall avgöras i Court of Chivalry, vilket är en civilrättslig domstol.

The Law of Arms är den engelska vapenrättsliga regleringen. The law of Arms erkänner två rättsgrunder för att bära vapen; dels genom "Grantees", det vill säga genom förläning, och dels till de personer som under "visitationerna" fått The Kings of Arms godkännande till att bära vapen. Vad som krävdes för ett sådant godkännande avgjordes från fall till fall på tämligen godtyckliga grunder.

Efter godkännande till vapenrätt fortsatte den sedan genom arv. Idag erhålles vapenrätt efter förläning av The College of Arms och bekräftas genom en s.k. "Letter of Patent" utställt av monarken. En kopia av brevet förvaras alltid hos The College of Arms arkiv. De engelska Kings of Arms jurisdiktion omfattar alla länder där den engelska drottningen är överhuvud, förutom Skottland och Kanada som har sina egna vapenkungar.

⁸⁴ Världen är uppdelad i olika rättsfamiljer där de länder som tillhör The Common welth har common-law som rättsgrund. Common-law skiljer sig främst från den andra europeiska rättsfamiljen; civil-law som stammar från den romerska rätten, i och med att de använder väldigt mycket av prejudikat som ledande rätt.

5.3 The Court of Chivalry

I England och Wales är det The Court of Chivalry som har domsrätt i tvister gällande vapenrätt. Domstolen inrättades redan på 1300-talet för internationella och militära ändamål.

The Court of Chivalry är väldigt speciell i och med att den tillämpar *civil law* i domstolen istället för, det normalt förekommande, *common-law*. Det finns två anledningar till detta; för det första för att delar av domstolens jurisdiktion från början föll utanför rikets gränser och således då utanför *common-law* gränserna. För det andra för att The Law of Arms bygger på internationell rätt som stammar från den romerska Corpus Juris Civilis.⁸⁵ Domstolens dom kan överklagas till kungens kansli Court of Chancery (i vart fall var så möjligt fram till 1700-talets mitt).

Domstolen behandlar främst två typer av fall; tvister om bättre rätt till ett vapen samt olovligt brukande av ett vapen. Dess jurisdiktion omfattar intrång i rätten till vapen som förlänats av The College of Arms. Om domstolen har jurisdiktion över intrång som sker utomlands är dock väldigt osäkert.⁸⁶

I ett intressant fall, *Scrope v. Carminow*⁸⁷ där båda parter använde samma vapen och grundade sin rätt på ”*usage since time immemorial*,”⁸⁸ dömde domstolen, märkligt nog, att båda parter hade rätt att bruka vapnet. Domen är tämligen anmärkningsvärd då heraldiken, precis som varumärkesrätten syftar till att vapen/varumärke skall agera särskiljande för en speciell släkt/produkt.

Earl Marshals verkar som Court of Chivalrys ende domare. Domstolen har dock, mellan 1300-talet och 1900-talet, varit ömsom nedlagd ömsom i bruk, och då endast vid enstaka tillfällen.

Förutom ett fall som var uppe inför domstolen 1954, *Manchester Corporation vs. Manchester Palace of Varieties*⁸⁹ där teatern olovligen brukat företagets vapen, har domstolen inte varit i bruk sedan 1797.⁹⁰

⁸⁵ Regulation of Heraldry in England: Modern Times, s.2, www.heraldica.org/topics/britain/england2.htm, 2003-09-30.

⁸⁶ Sunnqvist, a.a., s. 51.

⁸⁷ Court of Chivalry 1380

⁸⁸ “*Usage since time immemorial*” syftade på tiden före The Conquest 1066, och var en giltig grund för att erhålla vapenrätt.

⁸⁹ *Manchester Corporation vs Manchester Palace of Varieties Ltd 1955 All E R 387 Court of Chivalry*

⁹⁰ College of Arms hemsida About the College of Arms, s. 3, www.collegeofarms.gov.uk/about/1.thm, 2003-08-31.

5.4 Heraldiska symboler i näringslivet

Under medeltiden spred sig bruket av vapen från individer till städer och kommersiella verksamheter. 1439 förlänades ett vapen till *The Worshipful Company of Drapers*.⁹¹ Förläningar till företag, välgörenhetsorganisationer och sjukhus har sedan dess bara ökat i antal.

Under 1800-talet var de heraldiska reglerna illa efterlevda. Eftersom det inte fanns några sanktioner för brott mot The Law of Arms var det svårt att få till stånd rättelser av de otillåtet antagna och icke-registrerade vapnen. Många städer i dagens England och Wales har sådana egenhändigt antagna och oregistrerade vapen. Staden Saint Just i Cornwall hade på egen hand antagit ett emblem för staden. 1996 uppmanades staden, av The Garter King of Arms att upphöra med den otillåtna användningen, eller annars inge en formell ansökan om förläning samt att betala avgift för detta.⁹² Staden vägrade dock att rätta sig efter uppmaningen och då det inte finns några kännbara tvångsmedel enligt The Law of Arms kunde The Garter Kings of Arms inget göra.⁹³

Baronessan Thatcher använde, utan tillåtelse, under flera år ett kungligt emblem på ett av sina brevpapper. I detta fall var dock The College of Arms inte lika angelägna om att vidta åtgärd utan kommenterade det hela som *"inappropriate and was probably a mistake"*.⁹⁴

För att ett företag i England och Wales skall kunna få ett vapen förlänt till sig måste företaget dels ha sin verksamhet i England alternativt i ett land inom "The Common welth" liksom vara vid god ekonomi och ha högt renommé i branschen.⁹⁵

I England och Wales förekommer något fler företag som använder vapen än i Sverige men fortfarande verkar företagen föredra ett traditionellt varumärke. Kanske beror det på att denna rättsreglering är mer överskådlig och välkänd. Däremot är det relativt vanligt att engelska skolor och sjukhus har egna vapen som kännetecken.

⁹¹College of Arms hemsida About the college of Arms, s.4, www.collegeofarms.gov.uk/about/8.htm, 2003-08-31.

⁹² College of Arms hemsida, Regulation of Heraldry in England: Modern Times, s.14 www.heraldica.org/topics/britian/england2.htm, 2003-09-30.

⁹³Woodcock o. Robinson hävdar dock att The Attorney General fortfarande torde kunna väcka åtal för ett olovligt antagande av ett vapen, något som dock i praktiken föga troligt skulle ske, Woodcock o. Robinson a.a., s.144.

⁹⁴Regulation of Heraldry in England: Modern Times, s.14, www.heraldica.org/topics/britian/england2.htm, 2003-09-30.

⁹⁵About the College of Arms, s.4, www.college-of-arms.gov.uk/about78.htm, 2003-08-31.

5.5 Avslutande kommentarer

Som framkommit fanns det i England och Wales under 1500-talet en stark centralmakt som ämnade reglera heraldiken på rättslig väg. Att härolderna tidigt fick ett eget ämbete och domstol bidrog också till den engelska heraldikens etablering. Det märks på det enorma utbud av material och kunskap som finns rörande heraldik i England.

Heraldiken bygger ursprungligen på behovet av särskiljningsförmåga vilket gör det intressant att den engelska heraldiken, till skillnad från den svenska inte benhårt följer principen om tidigast rättsgrund, utan har vid ett tillfälle tillerkänt två personer rätt till samma vapen. Jag skulle vilja påstå att den heraldiska sedvanan är starkare förankrad i det brittiska samhället än i Sverige men i och med heraldikens internationella spridning så ser den heraldiska sedvanan tämligen lika ut i båda länder. Den vapenrättsliga domstolen Court of Chivalrys existens är minst sagt anmärkningsvärd, fram för allt för att det är osäkert huruvida den fortfarande existerar. Att domstolen sedan tillämpar civil law istället för common law är i dag inte längre så anmärkningsvärt då ”mix judicial systems” har blivit betydligt vanligare i Storbritannien i och med inträdet i Europeiska Unionen.

Som redan framkommit integreras vapenrätten ofta med immaterialrätten, främst då någon vill använda sig av ett heraldiskt vapen i sitt varumärke. Innan vi går djupare in på hur det sker så vill jag först kort beskriva den svenska varumärkesrätten och hur ett varumärke i Sverige kan erhålla ensamrätt. Kännedom om varumärkesrätt kommer att öka förståelsen för problematiken kring varumärkesrätten när uppsatsen senare kommer att behandla brukandet av ett heraldiskt vapen såsom varumärke. Jag har även inom varumärkesrätten gjort en liten utblick till den brittiska rätten och hur vapenrätten och immaterialrätten i hela Storbritannien integreras.

6 Varumärkesrätt

6.1 Bakgrund

Sedan tidernas begynnelse har människan på olika sätt använt sig av märken för att söka individualisera varor av liknande slag. Hantverkarna satte sitt sigill och konstnären sin signatur. Under medeltiden utvecklades skråväsendet och bruket av kännetecken kom att öka både i omfång och i betydelse. I och med den stora industriella utvecklingen i slutet av 1800-talet tog känneteckensrätten ytterligare ett kliv framåt och det moderna varumärket fick sitt stora genombrott.⁹⁶ Utvecklingen ledde fram till Sveriges första varumärkeslag år 1884.⁹⁷

6.2 Aktuell varumärkesrätt

Den nuvarande svenska Varumärkeslagen, *Varumärkeslag (1960:644)* reglerar, om, hur och i vilket omfång, förvärv av ensamrätt och brukandet av varumärken kan ske i näringsverksamhet.⁹⁸

Ensamrätten till ett varumärke är nationellt begränsad. Dock finns det ett internationellt samarbete som lett fram till att flertalet europeiska länder har likartade varumärkeslagar. Det är dessutom möjligt att förvärva en ensamrätt till varukännetecken i flera olika länder samtidigt.⁹⁹ Detta återkommer jag till senare i uppsatsen.

6.3 Internationellt samarbete

Det föreligger som nämnts, ett omfattande internationellt samarbete inom varumärkesrätten. En av de viktigaste överenskommelserna är *Pariskonventionen* från den 20 mars 1883 för industriellt rättsskydd. Pariskonventionen har reviderats flera gånger och i Sverige gäller sedan 1970 den s.k. *Stockholmstexten*. För närvarande är ca 160 länder anslutna till konventionen och bildar tillsammans Parisunionen.¹⁰⁰

⁹⁶ Levin, Wessman (red), *Varumärkesrättens grunder*, 1997, s. 21-22.

⁹⁷ Lag (1884:29) om skydd för varumärken.

⁹⁸ Lagen har stora likheter med EG:s varumärkesförordning och direktiv som införlivades i svensk rätt 1 januari 1993.

⁹⁹ SOU 2001:26 *Ny varumärkeslag och ändringar i Firmalagen*, Slutbetänkande av Varumärkeskommittén Stockholm 2001, s 133.

¹⁰⁰ SOU 2001:26, s. 138.

Inom EU finns det flera rättsakter rörande varumärkesrätt. Mycket viktig är *Direktiv 89/104/EEG om tillnärmningen av medlemsstaternas varumärkeslagar*, det s.k. ”Varumärkesdirektivet”. Även *förordning (EG) nr 40/94 om gemenskapsvarumärken*, den s.k. ”Varumärkesförordningen”, som innehåller de grundläggande bestämmelserna om registrering av gemenskapsmärkena, är betydelsefull för den svenska rätten. Den svenska varumärkesrättens utveckling styrs således i hög grad av EG-rätten, både av ovan nämnda direktiv och förordning, men även av praxis från EG-domstolen och EG:s registreringsmyndighet, OHIM i Alicante.¹⁰¹

Avtalet om handelsrelaterade aspekter av immaterialrätter det s.k. *TRIP-avtalet*¹⁰² innehåller också bestämmelser om vilka tecken som kan skyddas som varumärken, om ensamrättens omfattning samt om sanktioner. TRIP-avtalet reglerar även handelsrelaterade aspekter på immaterialrätten. Sverige är bundet till detta avtal genom sin anslutning till Världshandelsorganisationen WTO¹⁰³.

Niceöverenskommelsen från juni 1957, rörande den internationella klassificeringen av varor och tjänster, ger detaljerade regler om indelning av varor och tjänster i klasser som används vid registrering av varumärken.

WIPO¹⁰⁴ är ett fackorgan under FN med säte i Genève. WIPOs funktion är huvudsakligen att administrera registreringen av internationella patent och varumärken i enlighet med bland annat Pariskonventionen, Madridöverenskommelsen och Niceöverenskommelsen. WIPO har utgivit tre rekommendationer gällande varumärken, Joint Recommendations Concerning Provisions on the Protection of Well-Known Marks från 1999, Joint Recommendations Concerning Trademark Licenses från 2000 och Joint Recommendation Concerning the Protection of Marks and Other Industrial Property Rights in Signs on the Internet från år 2001.

Madridprotokollet är ett mångstatligt samarbete för registrering av varumärken. Madrid-protokollet innefattar dock ingen rättslig reglering. Registreringsansökan inges till WIPO i Genève och en registrering här kan bli gällande inom samtliga länder som tillträtt Madrid-protokollet eller överenskommelsen.¹⁰⁵ För närvarande är 37 länder anslutna.

6.4 Förvärv av ensamrätt

¹⁰¹ I RÅ 1999 ref. 20 har regeringsrätten särskilt anfört vikten av att beakta praxis från OHIM och att alla nationella myndigheter och organ är skyldiga att tolka och tillämpa rätten i ljuset av EG-rätten.

¹⁰² Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights including Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS Agreement).

¹⁰³ World Trade Organisation.

¹⁰⁴ World Intellectual Property Organisation.

¹⁰⁵ Johansson, Internationell registrering av varumärken, 1997, s. 14.

Ensamrätt till ett vanligt varumärke kan förvärfvas främst på tre olika sätt; genom registrering, genom inarbetning¹⁰⁶ eller genom användning av sitt släktnamn eller en firma.¹⁰⁷ Ensamrätt genom registrering kan i sin tur förvärfvas på tre olika sätt, vanligast genom nationell registrering hos Patent och Registreringsverket (PRV), som då endast gäller i Sverige.¹⁰⁸ Fördelen med registrering är att ensamrättens existens blir lättare att bevisa och innehavaren erhåller dessutom ett starkare och vidare skydd för sitt varumärke än om hävdandet av ensamrätt grundar sig endast på inarbetning.

Vidare kan ensamrätt, som tidigare nämnts, förvärfvas genom internationell registrering hos WIPO i Genève.¹⁰⁹ En sådan registrering gäller i alla länder anslutna till Madridprotokollet i vilka sökanden begärt skydd och under förutsättning att det inte föreligger hinder mot att meddela ett sådant skydd. En WIPO-ansökan måste basera sig på en svensk varumärkesansökan eller en redan befintlig registrering. Ansökan skall ange de medlemsländer registreringen avser omfatta. Därefter har de nationella registreringsmyndigheterna 18 månader på sig att avgöra huruvida de accepterar den internationella registreringen eller om de anser att hinder mot registrering föreligger. Finns det ett hinder i ett land medges inte skydd i just detta land. WIPO administrerar en databas över de varumärken som finns registrerade enligt Madridsystemet, det s.k. Madrid Express Database.¹¹⁰

Den tredje möjligheten är gemenskapsregistrering hos EG:s varumärkesmyndighet OHIM i Alicante. En registrering av ett EG-varumärke gäller i alla EU:s medlemsstater. Om det föreligger hinder för en registrering i ett av länderna medges inte registrering i någon av medlemsstaterna.¹¹¹ En utförligare redogörelse av förfarandet vid gemenskapsregistreringar presenteras i kapitel 8.

Vad beträffar varumärken som innehåller offentliga beteckningar eller andra heraldiska symboler och där tillstånd för sådan användning krävs är det däremot tveksamt om inarbetning är möjlig. Vapenskyddslagen förbjuder inte bara registrering utan även användande av en sådan skyddad symbol. Att grunda sitt ensamrätt på ett olagligt brukande får troligen ingen respons vid ett varumärkesrättsligt mål om bättre rätt till ett varumärke.

¹⁰⁶ I de flesta europeiska länder erkänns rättigheter även för icke-registrerade men inarbetade varumärken, men deras betydelse är troligen på väg att avta. Det är främst på grund av svårigheter med att hantera inarbetade varumärkesrätter över landsgränserna samt att avgöra rättigheternas ursprung och omfång. Framtidens varumärkesrätt kommer därför troligen bestå av registrerade rättigheter.

¹⁰⁷ När ensamrätt erhålles genom registrering eller inarbetning uppstår en förmögenhetsrätt som kan realiseras på olika sätt t.ex. genom överlåtelse 32 och 33 §§ VmL, licensiering 34 § 1-4 st. VmL liksom genom pantsättning 34a-34j §§ VmL.

¹⁰⁸ SOU 2001:26 s. 134.

¹⁰⁹ Se Förordning (1970:495) om utländska varumärken.

¹¹⁰ <http://wipo.int>

¹¹¹ SOU 2001:26 s. 134.

6.5 Grunden för ensamrätt

En grundläggande princip inom varumärkesrätten är att den som har tidigast grund för sitt anspråk på ensamrätt har en företrädesrätt, 7§ VmL. Det innebär att den som först ger in sin ansökan om registrering av ett varumärke har företräde till registrering framför den som ger in en ansökan om registrering av ett förväxlingsbart märke.¹¹²

6.6 Förväxlingsläran

Varumärkesrättens syfte är att förhindra förväxling av två olika men liknande varor eller tjänster. De respektive varornas kännetecken får således inte vara så lika att förväxling kan ske.¹¹³

När registreringsmyndigheten i Sverige, PRV, skall avgöra huruvida registrering av ett vanligt varumärke är möjligt utförs en förväxlingsbedömning av märket. Vid en sådan bedömning skall den s.k. *Produktregeln* tillämpas. Enligt denna jämförs inte märkes- och varuslagslikheten isolerade från varandra, utan förväxlingsbarheten anses istället vara en produkt av dessa två. Ju större märkeslikheten är, desto mindre behöver därför varuslagslikheten vara och vice versa.¹¹⁴ En bedömning görs av märkenas särskiljningsförmåga, inarbetning, faktiska användning, likhet i skrift och tal, varornas beskaffenhet samt köparkretsens sammansättning.¹¹⁵

Vid förväxlingsbedömningen skall hänsyn tagas till allmänhetens kännedom om det äldre märkets existens. Ju större kännedom det finns om det äldre märket desto vidare blir dess skyddsomfång.¹¹⁶

¹¹² Om den första ansökan leder till en registrering utgör denna ett hinder mot bifall till den senare inlämnade. På lika sätt har den som lyckats inarbeta ett varukännetecken inom ett visst område företräde framför den som använder ett förväxlingsbart kännetecken inom samma område men som inte fått till stånd en fullbordad inarbetning¹¹² SOU 2001:26, s. 134.

¹¹³ Kooktvedgard, Levin, Lärobok i Immaterialrätt, Elanders Gotab, Stockholm 2000 a.a. s. 346.

¹¹⁴ Bernitz m.fl., Immaterialrätt och otillbörlig konkurrens Elanders Gotab AB, Stockholm 2001, Jure AB, s. 195.

¹¹⁵ Kooktvedgard, Levin a.a. s. 346.

¹¹⁶ EG-domstolen har i flertalet fall tolkat frågan om förväxling enligt Varumärkesdirektivet. T ex. 342/97, Lloyd Schufabrik vs. Klijsen Handel, REG 1999 s. I-3819

I CANON-målet fastslog EG-domstolen att produktregeln skall tillämpas vid förväxlingsbedömningen. Domstolen poängterade i detta fall, vikten av att en helhetsbedömning av förväxlingsbarheten görs. Det är tillräckligt att allmänheten uppfattar ett samband mellan två företag för att risk för förväxling skall anses föreligga. Ingen konkret förväxling måste således ha skett. Wessman, NIR 1998 s. 486 f. och EG-domstolens dom den 29 december 1998 i Mål C-39/37 (Canon).

Som tidigare förts fram skall dock en något restriktivare bedömning göras då varumärket innehåller en officiell beteckning. Viktigt är alltså att ett varumärke genom användande av en skyddad symbol erhåller en officiell karaktär.

Som nedan visas skiljer sig registreringshindret i Vapenskyddslagen något jämfört med Varumärkeslagens stipulerade registreringshinder; Enligt Vapenskyddslagens 1§3st. skall;

“Första och andra stycket gäller också beteckning som lätt kan förväxlas med sålunda skyddad beteckning”.

vilket kan jämföras med VmL 14§ 1st 6p.,

”..om märket är förväxlingsbart med ett namn eller en firma som någon annan använder i en näringsverksamhet, med någon annans varumärke som är registrerat efter tidigare ansökan eller med någon annans varukännetecken som är inarbetat då ansökan om registrering görs”.

I och med detta skall alltså PRV särskilja sina bedömningar då det gäller vanliga varumärken och varumärken innehållandes offentliga beteckningar. Det torde dock inte föranleda att själva bedömningsgrunderna i sig ändras, utan endast att varumärken med vapenrättslig anknytning bedöms hårdare gentemot kommunala vapen eller andra kännetecken som det kan komma att lätt förväxlas med.

Det är viktigt att notera skillnaden mellan vilseledande och förväxlingsbara märken. Ett vilseledande märke avser att vilseleda allmänheten om produktens art, beskaffenhet användning, ursprungsort eller angående tiden för varans framställande. Ett förväxlingsbart varumärke däremot, föreligger om omsättningskretsen av misstag kan få uppfattningen att en vara härrör från en viss innehavare, fastän ensamrätten av märket egentligen tillkommer en annan.¹¹⁷I fall rörande olovlig användning av exempelvis kommunalt vapen kan således även Marknadsföringslagen¹¹⁸ komma att aktualiseras.

6.6.1 Särskiljningsförmåga

Den röda tråden genom all känneteckensrätt är kravet på särskiljningsförmåga. På samma sätt som det heraldiska vapnets blasonering inte får överensstämma med redan existerande vapens blasonering får inte

¹¹⁷Det finns ett undantag från att förväxlingsbara märken skall röra samma eller liknande varuslag. Det gäller när ett varumärke har ett särskilt skyddsbehov, de så kallade ”Väl ansedda varumärken”. Dessa varumärken har en stark ”igenkänningskvalitet” vilket kan fresta till illojal användning. Det kan skada märkesinnehavaren, t.ex. om märkets status utvattnas. I VmL 6§ 2st. finns skydd för väl ansedda kännetecken där avgörande för inträngsbedömningen är huruvida annans otillåtna användning riskerar att skada märkesanseende eller dra otillbörlig fördel av ett sådant användande SOU 1958:10 s. 280.

¹¹⁸ Marknadsföringslag (1995:450)

heller ett varumärkes utseende överensstämma med tidigare existerande varumärke, oavsett om den uppkommit genom registrering eller inarbetning. Kravet på särskiljningsförmåga finns uttryckligen angivet i Varumärkeslagen¹¹⁹.

Ett varumärkes särskiljningsförmåga skall bedömas i förhållande till det varuslag märket representerar. Det gäller även varumärken innehållandes vapen. Däremot finns inget sådant krav eller system vid registrering av rena heraldiska vapen.

Kravet på särskiljningsförmåga vilar på två grundpelare.

1) Varumärket skall särskilja produkten ifråga från andra näringsidkares produkter, det vill säga, ha ett inneboende eller förvärvat särdrag, märket skall vara distinkt¹²⁰.

2) Ord som andra näringsidkare har ett befogat behov av att använda, t.ex. vid marknadsföring av sina produkter, kan inte registreras. Man beaktar här ett ords s.k. frihållningsbehov då det inte är rimligt att ett sådant ord skall förbehållas en enda näringsidkare med ensamrätt.¹²¹ Det är ett hänsynstagande till andra konkurrenters behov och intressen.¹²²

Märken som uteslutande eller endast genom mindre ändring eller tillägg anger varans art, beskaffenhet, mängd, användning, pris, geografiska ursprung eller tiden för dess framställande, anses i sig inte äga särskiljningsförmåga, 13§ 1st. VmL.

Särskiljningsförmågan hos ett märke kan indelas i olika grader, från generiska, deskriptiva, suggestiva fram till de associationsfria märkena. De generiska begreppen har ingen särskiljningsförmåga alls.¹²³ De deskriptiva har mycket liten grad av särskiljningsförmåga och kan inte registreras såsom varumärke utan får först söka uppnå ensamrätt genom inarbetning. Däremot är de suggestiva¹²⁴ och de associationsfria¹²⁵ varumärkena vanligtvis registrerbara från och med uppkomsten.

¹¹⁹ Direkt genom 1§2st VmL och 13§1st och indirekt genom inarbetning I 2§ VmL.

¹²⁰ Synonymt med distinkt är särskiljande eller individualiserande.

¹²¹ Holmquist, NIR 1992:1, s. 8-23.

¹²² Holmquist, NIR 1992:1 s. 8 not 1.

¹²³ Generiska ord och begrepp anger en varas art, d. v. s. ord som betecknar viss vara eller varugrupp. Generiska ord är ord som inte går att uttrycka på annat sätt när man vill beskriva en specifik vara. Generiska termer kan generellt sett inte registreras som varumärken. De anses inte vara särskiljande för en viss näringsidkares produkt och har dessutom ett absolut frihållningsbehov.

¹²⁴ Suggestiva märken anses endast antyda föremålets beskaffenhet eller användning. Suggestiva märken anses också antyda en egenskap eller skapa en association till själva produkten utan att i sig vara beskrivande. Ett exempel på ett suggestivt varumärke är SMOKELESS för snus.

¹²⁵ De associationsfria varumärkena innefattar både ord som är rena fantasinamn och ord som gjorts om till egennamn genom att de kännetecknar en annan vara än den som den anses vara generisk för. De ordmärken som anses deskriptiva men som registrerats efter en uppvisad inarbetning, hör till de associationsfria känneteckena.

6.7 Nationell registrering

De grundläggande reglerna om nationell varumärkesregistrering finns i varumärkeslagens 12-14 §§.¹²⁶ Både fysiska och juridiska personer kan ansöka om registrering. Detta öppnar således för företag att använda sig av ett heraldiskt vapen som kännetecken. Det är som tidigare nämnts inte möjligt för ett privat företag att registrera ett heraldiskt vapen såsom vapen utan den enda möjligheten är att registrera vapnet som ett varumärke. En sådan varumärkesansökan måste också ange alla de varuslag som skall omfattas av registreringen 17§VmL, 7-10§§ samt 24§ VmF. Det varumärkesregister som märket skall föras in i bygger på ett internationellt klassificeringssystem från den s.k. Niceöverenskommelsen och består av 34 varuklasser och 11 tjänsteklasser. Indelning i olika klasser syftar till att skapa en överskådlighet av registret.¹²⁷ Då det är möjligt att registrera liknande kännetecken för en vara eller tjänst som avser en annan varu- eller tjänsteklass är det av stor vikt att ansökan anger alla de klasser inom vilka sökanden önskar skydd.¹²⁸ Det går inte att i efterhand lägga till klasser vari skydd önskas.¹²⁹

6.8 Brukande

Enligt varumärkesrätten krävs det att märket tas i bruk för de varor som varumärket registrerats för. Det skall ske inom fem år från det att registreringsförfarandet avslutades, 25a§ VmL.¹³⁰

Anledningen till denna regel är att ”*vilande varumärken*” inte bör belasta varumärkesregistret liksom att hindra andra från att registrera märket.¹³¹ Varje tillfälle av bruk av varumärket gör att en ny femårsfrist börjar löpa.¹³² Det kan dock finnas s.k. finns det s.k. ”giltiga skäl” till att ett varumärke inte har kunnat användas under femårsperioden.¹³³ Ett sådant giltigt skäl

¹²⁶ Tillämpningsföreskrifter till varumärkeslagen finns i Varumärkesförordning (1960:648).

¹²⁷ Genom publicering och förklaring av klassificerings systemet på PRV:s hemsida går det enkelt att kontrollera vilken klass en vara eller tjänst tillhör.

¹²⁸ T.ex. finns Always både registrerat för choklad och för dambindor.

¹²⁹ SOU 2001:26 s. 134.

¹³⁰ Denna bestämmelse bygger på Varumärkesdirektivet och begreppet ”*tagas i bruk*” innebär att märket skall användas i en affärsmässigt grundad marknadsföring.

¹³¹ Kocktvedgaard, Levin, Lärobok i Immaterialrätt, Elanders Gotab, Stockholm 2002, s. 392.

¹³² Om varumärket endast används för en del av de varu- eller tjänsteklasser det registrerats för kan PRV göra en s.k. partiell hävning för de varor eller tjänster för vilka märket inte tagits i bruk enligt 25§b VmL, Prop. 1992/93:48 s. 98f.

¹³³ Exempel giltiga skäl är omständigheter som märkesinnehavaren inte själv kunnat påverka och som drabbar branchen i sin helhet. Individuella skäl skulle kunna vara bristande godkännande från någon myndighet där inte märkesinnehavaren råår för

anses föreligga när brukandet förhindras av orsaker som märkesinnehavaren själv inte kunnat råda över, t.ex. särskilda godkännanden och myndigheters eventuella tillstånd.¹³⁴ Att det inte finns något omedelbart användartvång skapar en (om än tidsbegränsad) möjlighet att göra formalregistreringar, d.v.s. registreringar som inte motsvarar någon faktisk användning.¹³⁵ Skyddet för inarbetade varumärken är inte villkorad av något brukande utan existerar så länge inarbetningen inom det geografiska område består.¹³⁶ Något liknande brukandetvång finns däremot inte om en vapenregistrering sker under Vapenskyddslagen, utan alltså endast då vapnet registreras såsom varumärke.

6.9 Registreringshinder

Förfarandet vid registrering av vanliga varumärken består av två delar. Först undersöker PRV om ansökan uppfyller alla formella krav samt om det finns några *absoluta* eller *relativa* hinder mot en registrering. Om något sådant påträffas får sökanden möjlighet att yttra sig och rätta till de eventuella brister som föranleder hindret.

Det får inte finnas några hinder av allmänt intresse, ett s.k. absolut hinder och inte heller av enskilt intresse, ett s.k. relativt hinder. De absoluta hindren finns i 13§ VmL och föreligger om ett varumärke saknar den beskrivna särskiljningsförmågan, d. v. s. inte förmår särskilja varor och tjänster av liknande slag. Andra absoluta registreringshinder, 14§ 1st. 1-3p. VmL, uppställda av allmän synpunkt, är att märket, utan tillåtelse innehåller eller består av en statlig eller internationell beteckning eller ett kommunalt vapen. Senare i uppsatsen kommer kravet på tillstånd att använda ett kommunalt vapen i sitt varumärke att behandlas ytterligare. Redan här skall dock nämnas att PRV kontrollerar även att det vapen någon önskar registrera såsom varumärke inte är förväxlingsbart med annat registrerat vapen, både såsom varumärke och registrerat som vapen. Inte heller tillåts registrering av ett märke som är ägnat att vilseleda allmänheten eller på annat sätt strider mot lag eller författning. Detta innebär alltså att varumärken innehållandes en offentlig symbol har ytterligare ett registreringshinder att övervinna. Ett antal relativa hinder mot registrering anges i 14§ 1stp4-9 och skall skydda enskildas intressen. Ett märke får inte innehålla något som kan uppfattas som annans släktnamn, konstnärsnamn eller likartat namn eller annans porträtt. Inte heller får märket innehålla något som är ägnat att uppfattas som en titel på annans skyddade litterära eller konstnärliga verk eller fotografisk bild eller kränker annans rätt till

förseningen men däremot inte företagets omorganisation något giltigt skäl, Anne Gustafsson RRV:s varumärkesavdelning, 2004-04-16.

¹³⁴ Prop. 1992/93:48 s. 100 f.

¹³⁵ Det är således möjligt att göra både defensiva (avvärjande och hindrande) och offensiva (för förrådsmärken och expansionsmärken) varumärkesregistreringar, Kooktvedgaard, Levin, Lärobok i Immaterialrätt, Elanders Gotab, Stockholm 2000, s. 315.

¹³⁶ Kooktvedgaard, Levin, a.a. s. 393.

mönster. Varumärket får dessutom inte vara förväxlingsbart med ett äldre varumärke eller näringskännetecken. Här skall också uppmärksammas att registreringshindren i 14§1st.4-9VmL endast utgör hinder om, den vars rätt är i fråga inte gett sitt tillstånd till registreringen 14§ 2st. VmL. Trots det medges inte registrering av ett identiskt eller förväxlingsbart märke om märket skulle kunna vara vilseledande för allmänheten och då utgöra ett registreringshinder enligt 14§1st2p. VmL.¹³⁷

En registrerad ensamrätt gäller i hela landet medan en inarbetad endast gäller inom det område där inarbetningen skett.¹³⁸

6.10 Disclaimers

Ibland inkommer ansökningar till PRV som innehåller en eller flera beståndsdelar som inte självständigt kan bli föremål för registrering.¹³⁹ De kan exempelvis vara beskrivande eller generiska beteckningar.¹⁴⁰ Trots detta är det möjligt att registrera ett varumärke med undantag för just dessa beståndsdelar. Dessa beståndsdelar kommer även fortsättningsvis att fritt kunna användas av andra utan att de begår något varumärkesintrång. Märket är som helhet skyddat trots att det till en väsentlig del består av den icke-registrerbara beståndsdel.¹⁴¹

Det är endast ord eller siffror som kan bli föremål för krav på disclaimer. En bild i ett märke kan inte aktualisera ett sådant krav då ensamrätten endast omfattar den specifika bilden och ej motivet i övrigt. Det föreligger inget frihållningsbehov för en för ändamålet skapad bild, då motivet i sig, är fritt för var och en att avbilda. Det är därutöver endast vid en ansökan om registrering som krav på disclaimer kan komma i fråga. Om sökanden under handläggningstiden kan påvisa att varumärket erhållit tillräcklig särskiljningsförmåga kan kravet bortfalla. Om ett varumärke innefattande disclaimer redan registrerats torde däremot en nyregistrering utan disclaimer vara nödvändig.¹⁴²

6.11 Invändning och överklagande

Om PRV finner att inget hinder mot registrering föreligger registreras märket och kungörs i Svensk Varumärkestidning 20§1st VmL. Under två

¹³⁷ Bernitz m.fl. (1998) a.a. s. 182.

¹³⁸ SOU 2001:26 s. 136.

¹³⁹ Innebörden av begreppet återfinns i Varumärkeslagens 15§.

¹⁴⁰ Däremot inte beståndsdelar som redan är registrerade av andra näringsidkare eftersom varje användande då skulle utgöra varumärkesintrång.

¹⁴¹ SOU 1958:10 s. 291.

¹⁴² Holmquist, Varumärkens särskiljningsförmåga, Norstedts, Stockholm 1999, s. 598.

månader från och med kungörelsedagen löper sedan en tidsfrist, då eventuella invändningar mot varumärkesregistreringen kan inges. En invändning skall inges skriftligen till PRV, 20§2st VmL.¹⁴³ Sökanden av registrering får sedan en möjlighet att yttra sig över registreringen innan PRV slutligen prövar om registreringen skall utföras. Ett sådant beslut kan gälla registrering för antingen alla eller enbart vissa varuklasser. PRV:s beslut får överklagas till Patentbesvärsrätten men endast om ärendet har gått sökanden emot 47§ VmL. Detta beslut kan i sin tur överklagas till Regeringsrätten där det dock krävs prövningstillstånd innan ärendet tas upp, 47§ VmL samt 35§ Förvaltningsprocesslagen. Här finns alltså ytterligare en skillnad gentemot registrering av vapen där PRV:s liksom Länsstyrelsens beslut överklagas till Regeringen. Kommunfullmäktiges beslut däremot överklagas genom kommunalbesvär.

Att varumärkesregistreringar handhas av PRV och Patentbesvärsrätten hindrar inte att tvister rörande materiell varumärkesrätt, inklusive talan om märkets hävning eller ogiltighet kan dras inför allmän domstol och upphävas genom dom.¹⁴⁴ En sådan talan skall anhängiggöras gentemot varumärkesinnehavaren och inte gentemot PRV.¹⁴⁵

6.12 Ensamrättens upphörande och sanktioner

Till skillnad mot andra immaterialrätter har ensamrätten till ett varumärke ingen tidsbegränsning. Registreringen gäller under en tioårsperiod men kan förlängas obegränsat antal gånger, 22§ VmL. Ensamrätten kan upphöra även på andra sätt. Hävning av en varumärkesrätt kan endast ske genom dom, 26§ VmL. Både ursprungliga brister, t.ex. registrerad i strid med lagens föreskrifter om särskiljningsförmåga eller respekt för andras rättigheter, och senare omständigheter, kan tas upp av alla som därav lider förfång. För en sådan talan finns inga tidsfrister.¹⁴⁶ Hävning förutsätter dock att den omständighet som utgjorde hinder för registreringen fortfarande föreligger.¹⁴⁷

En ensamrätt genom inarbetning försvinner naturligt genom att näringsidkaren slutar med sin verksamhet och inarbetningen försvinner.

Om ett intrång i varumärkesrätten sker finns sanktioner för att stoppa detta. Innehavaren kan vid allmän domstol utverka ett förbud vid vite för den som begår varumärkesintrång, 4 och 37a§§ VmL. Vidare kan innehavaren kräva skadestånd för den skada som intrånget har medfört, 4 och 38§§ VmL. Till sist kan intrångsgöraren bli åtalad vid allmän domstol, 4 och 37§§ VmL. För

¹⁴³ Före 1995 skede invändningsförfarandet före registreringen, men nu ligger den efter. Detta för att förenkla och förkorta förfarandet. Se prop. 1994/95:59 s. 38.

¹⁴⁴ Jfr. 25, 25a, 25b och 26 §§ VmL.

¹⁴⁵ Kooktvedgaard, Levin 2000 a.a. s. 314.

¹⁴⁶ Kooktvedgaard, Levin, 2000 a.a. s. 366.

¹⁴⁷ Se Svea Hovrätt den 29.11.1984, DT 35, (RIFAPRIM).

att en åklagare skall väcka åtal krävs dock att målsägaren anger brottet och att åtal är påkallat från allmän synpunkt, 37§ 3 st. VmL.

6.13 Varumärkesrätt och heraldik

Redan år 1884 infördes i den svenska Varumärkeslagen (VmL), ett förbud mot registrering av varumärken som innehöll offentliga vapen eller stämplor.¹⁴⁸

Enligt vår nu gällande Varumärkeslag (1960:644) 14§ 1 st.1p. får ett varumärke inte registreras om märket innehåller en statlig eller internationell beteckning eller ett kommunalt vapen som enligt lag eller författning inte obehörigen får brukas som varumärke. Inte heller får något som kan förväxlas med sådana officiella beteckningar¹⁴⁹ eller kommunvapen registreras eller brukas.¹⁵⁰ Om ett varumärke innehåller en sådan beteckning utgör det ett absolut hinder mot varumärkesregistrering. Stadgandet hänvisar i första hand till Vapenskyddslagen, men även andra lagar rörande symbolanvändning kan komma ifråga.¹⁵¹

Om en registreringsansökan innehåller en skyddad symbol eller något som därmed lätt kan förväxlas skall PRV således vägra registreringen. PRV skall vidare underrätta sökanden om att användningen är tillståndpliktig samt att ansökan avskrivs om inte sådant tillstånd inkommer inom viss tid.¹⁵² Om ett redan registrerat varumärke befinner sig innehålla en skyddad symbol är det möjligt att häva registreringen i enlighet med 25-27§§VmL. För möjlighet att häva registreringen måste hindret enligt 25§ VmL ha förelegat redan vid tiden för varumärkesregistreringen och pågå även då talan väcks.

¹⁴⁸ 4§3 mom Lag (1884:29) om skydd för varumärken.

¹⁴⁹ Offentliga beteckningar är en samlingsterm för statsvapen, statsflaggor, mellanstatliga organisationers emblem och symboler m.m.

¹⁵⁰ PRV:s hemsida, Offentliga beteckningar, www.prv.se/varumarke/off_beteckningar.html. 2003-10-01.

¹⁵¹ SOU 1958:10, s. 278.

¹⁵² 19§ Varumärkeslagen.

6.14 Avslutande kommentarer

Ett företag som skall registrera ett varumärke innehållande ett kommunalt vapen kan endast göra det såsom ett varumärke och har då att följa de vanliga varumärkesrättsliga bestämmelserna liksom ett ytterligare antal regler enligt Vapenskyddslagen.

Som framkommit i avsnittet finns Vapenskyddslagen invävd i Varumärkeslagen genom 14§ 1st. 1p. Att ett kommunalt vapen, utan tillstånd tagits in i ett varumärke utgör således ett absolut registreringshinder. Det kan endast överkommas genom att det vederbörliga tillståndet inhämtas. Trots att registreringen skall behandlas som en varumärkesregistrering skall det göras en bedömning huruvida märket lätt kan förväxlas med annat registrerat vapen. Här skall således en striktare bedömning göras än vad som sker vid vanliga varumärkesregistreringar. Vanligtvis sker prövningen av registreringshinder i två steg, genom sökning efter absoluta och relativa hinder. I de fall där ansökan innehåller ett vapen aktualiseras ytterligare ett steg där prövning sker gentemot Vapenskyddsrettens bestämmelser. Om märket skickas på remiss till Statsheraldiken involveras dessutom ytterligare en myndighet vilket kan komplicera och fördyra processen ytterligare. Det skall dock understrykas att det inte är alla heraldiskt anknutna varumärken som remitteras eller granskas noggrannare. Det är då märket lätt kan förväxlas med ett sådant varumärke, brukandet ger varumärket en officiell karaktär, och märket skall användas som kännetecken i näringsverksamhet som ett tillstånd behöver inhämtas. Dock har dessa kriterier tolkats något olika ute bland statliga myndigheter liksom hos kommunerna.

I nästa avsnitt kommer jag att göra en kort utblick mot Storbritannien och hur varumärkesrätten ser ut där. P.g.a koncentrera mig till de fall då en varumärkesregistrering innehåller ett helt eller delar av ett vapen.

7 Varumärkesrätten i Storbritannien

7.1 Bakgrund

På samma sätt som i Sverige kan ett vapen även i Storbritannien¹⁵³ registreras som ett varumärke. Storbritanniens första varumärkeslag, The Trade Marks Registration Act, kom redan 1875.

I dag regleras den engelska varumärkesrätten främst av The Trade Mark Act 1994 (TMA) och tillämpningsföreskrifterna i Trade Mark Rules 2000 (TMRules 2000).¹⁵⁴ Den nya varumärkeslagen med tillämpningsföreskrifter infördes i engelsk rätt för att kunna efterleva EG:s harmoniseringsdirektiv, 40/94. TMA är således till stor del baserad på gemenskapsrätt.

Den nuvarande lydelsen följer noggrant EG:s varumärkesdirektiv och är en av de mest EG-anpassade lagarna i Storbritannien.¹⁵⁵

Varumärkesregistrering i Storbritannien sker hos The Patent Office i New Port.¹⁵⁶ Till skillnad från i Sverige sker registreringen av vapen och registreringen av varumärken i Storbritannien av olika institutioner eftersom vapen registreras direkt hos The College of Arms i London.

Twister rörande varumärket t.ex. giltighet och intrång faller under civilrättslig domstol, med High Court som första instans även då varumärket innehåller ett heraldiskt vapen. Rena vapenrättsliga tvister föres dock som nämnts i The Court of Chivalry.

7.2 Heraldik och varumärkesrätt

Redan 1905 infördes ett skydd för vapen i den engelska Varumärkeslagen¹⁵⁷ vilket även fördes vidare i 1938 års Varumärkeslag och till 1994 års Varumärkeslag.

Ett varumärke som innehåller eller består av något som skapar en association till kungafamiljen, t.ex. genom användande av deras vapen,

¹⁵³ Vad beräffar varumärkesrätten gäller den i hela Storbritannien d.v.s även i Skottland.

¹⁵⁴ *I Statutory Instrument 2000 No. 136.*

¹⁵⁵ TMA är uppdelad i fyra avsnitt där del I behandlar registrerade varumärken, del II behandlar EG-varumärken och Internationell registrering, del III, det administrativa förfarandet och supplementära bestämmelser samt del IV som behandlar övriga frågor. Delarna är därefter indelade i olika sektioner.

¹⁵⁶ The Patent Office är en statlig myndighet under ”Department of Trade and Industry”.

Ett mindre kontor finns även i London.

¹⁵⁷ The Trade Mark Act 1994.

krona eller annat emblem kan inte registreras om inte sökanden kan visa att ett godkännande av detta föreligger. På samma sätt krävs tillstånd för att använda någon av Storbritanniens flaggor.¹⁵⁸

Brukandet av kungliga vapen och märken samt flaggor och andra skyddade symboler såsom de olympiska ringarna finns i sek. 4 i The Trade Mark Act 1994 (TMA), och utgör, på samma sätt som i den svenska varumärkeslagen ett absolut hinder mot varumärkesregistrering.

Sektion 4(4) i TMA, lyder;

4 (4) "Provisions may be made by rules prohibiting in such cases as many be prescribed the registration of a trade mark which consists of or contains-

(a) arms to which a person is entitled by virtue of a grant of arms by the Crown, or

(b) insignia so nearly resembling such arms as to be likely to be mistaken for them, unless it appears to the registrar that consent has been given by or on behalf of that person.

Where such a mark is registered, nothing in this act shall be constructed as authorising its use in any way contrary to the laws of arms."

I The Trade Mark Rules 2000 Rule 9 finns ett uttryckligt förbud som lyder;

"Where a representation of any arms or insignia as is referred to in section 4(4) appears in a mark, the registrar shall refuse to accept an application for the registration of the mark unless satisfied that the consent of the person entitles to the arms has been obtained."

Regeln hänvisar till ovanstående TMA 4(4) i vilken det stadgas att regler får utfärdas för att förhindra registrering av varumärken som innehåller eller består av vapen som någon annan har rätt till. Detsamma gäller för vapen som är förväxlingsbart därmed, om det inte förefaller finnas tillstånd för detta. När ett sådant märke registreras får inget i The Trade Mark Act 1994 tolkas såsom lovligt brukande om det inte också tillåts i The Law of Arms. Det finns således en explicit konvergens mellan The Trade Mark Act och The Law of Arms.

Om The Patent Office får in en ansökan som innehåller ett vapen eller en heraldisk symbol så hänförs ärendet, (i enlighet med TM Rule 9) till The College of Arms och där vanligtvis till The Garter King of Arms. Denne beslutar då huruvida han anser att märket är identiskt eller förväxlingsbart med något tidigare, hos The College of Arms registrerat märke. Om han finner att så är fallet meddelas registreringsmyndigheten att The Garter King of Arms anser att absoluta hinder mot varumärkesregistrering föreligger. I sådana fall avslår The Patent Office ansökan.

Om The Garter King of Arms inte finner att något tidigare registrerat vapen, som är identiskt eller förväxlingsbart med det ansökta varumärket finns, är det upp till registreringsmyndigheten att bifalla eller avslå ansökan. All kommunikation mellan sökanden och The College of Arms sker genom

¹⁵⁸ Union Jack, Englands flagga, Wales flagga, Skottlands flagga, Nordirlands flagga samt Isle of Mans flagga.

registreringsmyndigheten.¹⁵⁹ Det är endast de kungliga och de officiella symbolerna som är ingivna till OHIM:s register över skyddade symboler och beteckningar.

Det är endast då vederbörligt tillstånd inte inhämtats som registreringen blir otillåten. Om ett sådant tillstånd bifogas med registreringsansökan och tillståndet avgivits skriftligen, gäller inte längre det generella förbudet. I Storbritannien skyddar The Law of Arms mot att ett registrerat vapen används som kännetecken i näringsverksamhet. Om inget tillstånd erhållits av vapeninnehavaren är det således endast tillåtet för själva ägaren av ett vapen att registrera eller bruka det såsom varumärke.

7.3 Ensamrättens upphörande och sanktioner

En varumärkesregistrering kan deklarerats som ogiltig om hinder för registrering förelåg redan vid ansökan men av någon anledning förbisågs vid detta tillfälle. Det gäller absoluta hinder, t.ex. om märket saknar distinktivitet eller, som aktuellt i vårt fall olovligen innehåller registrerad heraldisk symbol.

För att anhålla om en ogiltighetsförklaring på grund av tidigare rättsgrund till märket krävs det att märkesinnehavaren brukat märket inom fem år från det att han registrerade det. Dock är detta inte nödvändigt om den senare registreringen gjordes i ond tro 1:48(1)TMA. Ansökan om ogiltighetsförklarande kan avse hela eller endast delar varumärkesregistreringen.

I den brittiska rätten finns ett krav på att varumärkesintrång skall ha skett antingen med uppsåt om egen vinning eller att innehavaren skall ha lidit förfång 3:92(1-3)TMA. God tro vid det olovligen brukandet kan vara ett möjligt försvar 3:92(5)TMA.

I Sverige hänvisar förbudsreglerna direkt till rättighetskatalogen I 4-10§§ VmL, medan den engelska varumärkeslagen i detalj räknar upp vad som är tillåtet och inte tillåtet.¹⁶⁰

7.4 Avslutande kommentarer

I detta avsnitt har jag presenterat brittisk varumärkesrätt då den samverkar med vapenrätten. Jag har även berört hur ett varumärke kan registreras

¹⁵⁹ Intervju med Peter O'Donohue, "Officer in Waiting" hos College of Arms i London 2003-11-27.

¹⁶⁰ Se avsnittet om Offences i TMA 1994, s. 3(92).

enligt varumärkesrätten. Som framkommit är de två rättsområdena besläktade med varandra och integreras då ett varumärke innehållande ett vapen skall registreras. Hur detta sker, beror som framkommit, på vem sökanden är. I Storbritannien är det betydligt vanligare att företag har egna vapen som varumärken eller använder från vapen tagna symboler. Att institutioner så som skolor och sjukhus har sina egna märken kan tänkas bero på att dessa för länge sedan stod under beskydd av en person som förde ett vapen.

8 EG-registrering

8.1 Bakgrund

Det är nu även möjligt att registrera sitt vapen såsom varumärke med verkan inom hela EU. Handläggningen av gemenskapsmärken sköts av OHIM i Alicante vilket är en för ändamålet skärskilt upprättad myndighet.¹⁶¹ Gemenskapsregistreringen är ett så kallat ”öppet system” vilket innebär att även sökande från icke-medlemsländer kan registrera ett gemenskapsvarumärke.¹⁶²

Ensamrätt till ett EG-varumärke uppnås genom att ansökan inges till en nationell registreringsmyndighet,¹⁶³ som vidarebefordrar ansökan till OHIM, 25 art. EG-VMF. Ansökan kan även inges direkt till OHIM.¹⁶⁴ Ensamrätt genom registrering av ett EG-varumärke gäller under en tioårsperiod, vilken kan förnyas hur många gånger som helst, art. 46 EG-VMF.

Kravet på grafiskt återgivande av märket, samt att märket innehar särskiljningsförmåga, art. 3 EG-VMF gäller även för EG-varumärken. Liksom de svenska reglerna i 13§ 1st. VmL, baseras EG:s varumärkesrätt på de i Pariskonventionen föreskrivna reglerna om särskiljningsförmåga.¹⁶⁵ Registreringsprövningen för ett gemenskapsvarumärke omfattar endast prövning av förekomsten av absoluta hinder för registrering art. 7 EG-VMF. För de relativa hindren görs endast en sökrappport över eventuella förväxlingsbara, tidigare sökta och registrerade gemenskapsmärken art 39.1 EG-VMF. OHIM har inte rätt att vägra registrering endast på grund av de nationella granskningsresultaten. Det är här som det kan uppkomma problem i de fall då ett varumärke har likheter med ett svenskt kommunalt vapen söker EG-registrering. Till denna problematik återkommer jag till senare i uppsatsen.

Art. 1.2 EG-VMF, ger principen om gemenskapsvarumärkets enhetliga karaktär. Att kännetecknet erhållit nationell registrering har ingen avgörande betydelse för registreringshindren enligt förordningen.¹⁶⁶ Varumärkesförordningen är överordnad de nationella

¹⁶¹ Den leds av ett förvaltningsråd och en budgetkommité. Alla medlemsstater är representerade i dessa styrorgan och OHIM ger ut en officiell tidskrift, O.J.OHIM, samt meddelanden på samliga medlemsspråk. Dessutom finns det mycket information, samt praxis och riktlinjer på deras hemsida, www.oami.org.eu.

¹⁶² För sökanden från tredje land finns krav på ombud som hanterar ansökan art. 88 EG-VMF.

¹⁶³ Patent och Registreringsverket i Sverige och The Patent Office i Storbritannien.

¹⁶⁴ Vanligtvis sköts detta av den byrå som sökanden anlitar. Det är dessutom möjligt att göra en online ansökan direkt på OHIM:s hemsida.

¹⁶⁵ Bernitz, m.fl. Immaterialrätt 6 uppl. Elanders Gotab AB, Stockholm 2000, s. 176.

¹⁶⁶ Tiili, Den europeiska varumärkesrätten i utveckling-rättspraxis från EG:s Första Instansrätt, NIR 2000 s.635-636.

varumärkesregleringarna. Första Instansrätten har fastslagit att vid en prövning av ett EG-varumärkes registrerbarhet skall ingen hänsyn tagas till att märket har tillåtits eller vägrats registrering i ett nationellt varumärkesregister.¹⁶⁷

På samma sätt som svenska varumärken måste ett EG-varumärke brukas. Detta krav uppfylles om märket brukas inom EU för de registrerade varuklasserna art. 15 EG-VMF.¹⁶⁸

8.2 Sanktioner och överklagande

OHIM fattar det primära beslutet rörande invändningar vilket senare kan överklagas till fyra stycken överklagandenämnder i Alicante. Deras beslut kan i sin tur överklagas till Första Instansrätten och i sista hand, om överklagandet gäller rättsfrågor, till EG-domstolen art. 57 EG-VMF.¹⁶⁹ Registreringsprövningen är likartad den som Varumärkeskommittén i sin utredning¹⁷⁰ föreslagit även bör införas i Sverige.

Rättsverkningarna av ett EG-varumärke finns stadgade i EG-VMF. Däremot är det den nationella rätten som tillämpas för sanktionerna, art.14 EG-VMF. Ett intrång påtalas i de enskilda medlemsstaterna vid nationell domstol. I Sverige är det Stockholms Tingsrätt och Svea Hovrätt som är exklusivt forum vid mål om EG-varumärken, 67§ VmL.

Ett EG-varumärke kan ogiltigförklaras antingen efter begäran hos OHIM eller som ogiltighetsinvändning och genstämning vid ett intrångsmål. Jag kommer att i uppsatsens analysdel, kap. 10 att mer ingående beröra förhållandet mellan kommunala vapen och EG-registrering av varumärken.

¹⁶⁷ Första instansrättens dom den 5 oktober 2000 i mål T-32/00 samt dom den 27 februari 2002 i mål T-106/00.

¹⁶⁸ Kooktvedgaard, Levin 2000 s. 302.

¹⁶⁹ Kooktvedgaard, Levin, a.a. s. 314.

¹⁷⁰ Framlagd i SOU 2001:26.

9 Heraldisk varumärken i näringslivet

9.1 Bakgrund

I detta avsnitt kommer jag att ge exempel på ett antal företag som har Malmös grip i sitt varumärke. Alla dessa företag har någon form av anknytning till Skåne vilket troligen är orsaken till att de använder gripen som symbol.

9.2 Scania och den skånska gripen

I början på 1990-talet ombildades Saab-Scania AB till tre fristående bolag, Scania AB, Saab Automobile AB och SAAB AB. Så småningom blev de nya bolagen tvungna att överge den tidigare Saab-Scania symbolen (se bild nr. 2). Varumärkesrättigheterna till Saab-Scania symbolen stannade till att börja med kvar hos Saab-Scania som fortsatte att existera som bolag även efter ombildningen men nu under namnet SAAB AB. Scania som nu var en fristående lastbilstillverkare var först ut med att skapa ett eget varumärke. De behöll den röda skånska gripen som tidigare funnits i Saab-Scania symbolen och ännu tidigare i Scania-Vabis varumärke (se bild nr. 1) men placerade den i ett nytt omfång. De tidigare rymdbanden ersattes med ett stiliserat cyckelhjulsnäv insatt i en cirkel. Det nya märket var ur grafisk synvinkel perfekt, stilistiskt rent och lätt att reproducera.¹⁷¹ Scantias nya varumärke inregistrerades 1995 men vägen dit kantades dock av en lång rad problem (se bild nr. 3). För det första ville som nämnts Scania använda den skånska gripen i sitt varumärke då företaget hade en historisk anknytning till Skåne.

För att använda ett kommunalt vapen, i detta fall Malmös röda grip (se bild nr.6), krävs som beskrivits ett godkännande av kommunen och i detta fall Malmö Kommun.¹⁷² Malmö hade dock inget att invända då de ansåg att det fanns ett genuint samband mellan den skånska gripen och företagets historia.¹⁷³

¹⁷¹ Intervju med Gunilla Håkansson, Marknadsansvarig på Scania AB i Södertälje, 2003-11-10

¹⁷² Enligt 1§1st, Lag (1970:498) om skydd för vapen och vissa andra officiella beteckningar.

¹⁷³ Intervju med Malmö kommuns jurist Tomas Barring, 2004-09-22.

9.2.1 Immaterialrättsliga konflikter

Nästa fråga rörde huruvida konstnären som utformat Saab-Scania symbolen hade upphovsrätt till denna gripavbildning och att den nya Scania-gripen då inkräktade på denna. Scantias nya varumärke innehöll dock en vidareutveckling av den grip som låg som förebild för det varumärke som registrerades 1984, och som funnits i Scania-Vabis varumärket sedan 1902. Genom att inte använda den grip som formgivits för Saab-Scania symbolen samt genom viss förhandling med Saab-Scania symbolens konstnär, lyckades man tillslut undvika en upphovsrättslig tvist.¹⁷⁴ Dock förelåg det en risk för att varumärkeskonflikt kunde uppstå gentemot Saab-Scania då de fortfarande ägde varumärkesrättigheterna till Saab-Scania symbolen. Dessutom hade Saab-Scania, vid försäljningen av personbilsdivisionen, till General Motors (GM), upplåtit en exklusiv användarrätt till symbolen avseende registreringsklasserna för personbilar samt varor och tjänster som därtill relaterade. För undvika tvister om varumärkesintrång etc. tecknades ett trepartsavtal mellan Saab-Scania, GM ägda Saab Automobile samt det numera självständiga Scania om ömsesidig tolerans och respekt för varandras varumärken.¹⁷⁵

Ur en varumärkesrättslig aspekt är detta intressant. Att de tre företagen accepterade varandras varumärken torde kunna anses röja det relativa hinder i VmL 14§ 4-9p, som endast gäller om inte varumärkesinnehavaren medgivit ett användande. Frågan är då om Scantias märke ändock inte kunde anses vara så pass likt den fortfarande existerande Saab-Scania symbolen att det skulle kunna anses som vilseledande och då utgöra ett absolut hinder enligt 14§1st 1-3p VmL. Om så varit fallet torde inte en registrering av det nya märket godkänts av PRV. I efterhand kan konstateras att något sådant resonemang ej fördes av PRV.

Varumärkeslikhet förelåg även med Kockums varumärke, vilket bestod av en grip i två runda cirklar, men utan pedálnav (Jfr bild nr.9). Även i detta fall lyckades Scania få till ett avtal vari de båda företagen utlovade ömsesidig varumärkestolerans. Detta avtal ingavs dock aldrig till PRV. Ett medgivaravtal från dåvarande Saab-Scania skrevs redan 1985 när Kockums ville registrera sitt varumärke. Dock torde detta inte ha påverkat PRV:s bedömning då Scania AB och dåvarande Saab-Scania AB inte längre var samma juridiska person.¹⁷⁶ Inte heller i detta fall kom något föreläggande från PRV avseende varumärkeslikheten. Främsta anledningen till detta var troligen att det rörde sig om registrering huvudsakligen i olika varuklasser. Tilläggas kan att då Kockums sökt sin registrering 1985 undantogs specifikt varuklasserna för landsfordon, luftfordon samt delar eller tillbehör till

¹⁷⁴ Intervju med Gunilla Håkansson, Marknadsansvarig på Scania, 2003-11-10

¹⁷⁵ Intervju med Carl Riben Scantias bolagsjurist, 2003-10-15

¹⁷⁶ Intervju med Carl Riben Scantias bolagsjurist, 2003-10-15

sådana fordon. Något undantag för de av Kockum registrerade varuklasserna förekom dock inte i Scantias registrering.¹⁷⁷

Då Scania Vabis 1969 hade en konflikt med Daimler-Benz, var Daimler-Benz hävdade att Scania-Vabis varumärke med ett pedálnav i form av en treudd, inkräktade på Daimler-Benz (nuvarande Mercedes) treudd, undersöktes denna fråga igen då pedálnavet åter var tillbaka i varumärket. Båda företagens varumärken var dessutom registrerade i samma varumärkesklasser. Dock bedömdes varumärkets nuvarande utformning vara så pass annorlunda gentemot det tidigare Scania-Vabis märket att varumärkesintrång i detta fall inte ansågs vara troligt.¹⁷⁸

Det var inte endast Mercedes som skapade möjliga problem beträffande Scantias treudd. Det uppdagades nämligen att sportföretaget Adidas redan registrerat ett varumärke som var väldigt likt pedálnavet i Scantias tilltänkta märke. I detta fall aktualiserades regeln om att ett märke endast kan erhålla skydd i de klasser var märket registreras. Adidas treudd var nämligen registrerad i varuklass för sportkläder.¹⁷⁹ Scantias nya varumärke registrerades tillsist 1995.¹⁸⁰

9.3 SAAB AB och den skånska gripen

1997 kom SAAB AB med sin ansökan om registrering av ett av sina nya varumärken, SAAB Technologies. SAAB var samma juridiska person som det tidigare Saab-Scania och hade endast bytt namn till SAAB AB. De tidigare varumärkesrättigheterna till den gamla symbolen fanns således kvar i bolaget. Därmed uppkom heller inga upphovsrättsliga problem gentemot konstnären av Saab-Scania symbolen (Se bild nr.4). Ansökan omfattade delvis samma varuklasser som Scania tidigare registrerat sitt varumärke i. De båda bolagens varumärken var tämligen lika men trots det föranledde detta ej PRV att avge något förläggande i ärendet trots att det fanns en tydlig förväxlingsrisk mellan märkena. SAAB:s varumärke registrerades år 2000.¹⁸¹

¹⁷⁷ Se förläggande i varumärkesansökan med ansökningsnummer 85-08953, beslutsdag 1986-10-03

¹⁷⁸ Intervju med Carl Riben, företagsjurist Scania, 2003-10-15.

¹⁷⁹ Intervju med Carl Riben, företagsjurist Scania, 2003-10-15

¹⁸⁰ Registreringsnummer 30511 ansökningsnummer 1995/04070.

¹⁸¹ Registreringsnummer 340886 ansökningsnummer 1997/06453.

9.4 Saab Automobile och den skånska gripen

Inte förrän år 2000 ingav det GM-ägda Saab Automobile sin varumärkesansökan till PRV. GM Europa hade tillslut släppt det gamla Saab-Scania varumärket och utformat ett nytt och eget märke. Märket var snarlikt både Scantias och SAAB:s varumärken men utan rymdband (jfr bild nr. 5). Det ansåg även PRV som här anförde att hinder förelåg då märket var förväxlingsbart med flertalet andra SAAB-bolag.¹⁸² Däremot anfördes inget hinder gentemot Scantias varumärke. Saab Automobile ingav ett medgivande från SAAB som var innehavare av mothållna tidigare rättigheter vari SAAB förklarade sig inte ha några invändningar gentemot registreringen. Saab Automobiles varumärke registrerades 2001.¹⁸³

9.5 Kockums och den skånska gripen

Kockums ingav 1985, sin ansökan om varumärkesregistrering. De ville då återgå till den grip som använts som varumärke för det tidigare Kockums Mekaniska Verkstads AB mellan 1940 och 1975. Grundfärgerna skulle vara i blått alternativt svart (se bild nr. 9). Ett medgivande från företaget Skåne-Gripen AB hade först inhämtats. Efter föreläggande från PRV om att varumärket var förväxlingsbart med dåvarande Saab-Scantias varumärke samt Kockums Järnverk AB inhämtades ett medgivande även från dessa företag. Medgivandet från Saab-Scania innehöll ett villkor att Kockums ej skulle begära skydd i varuklasser omfattandes vägfordon, luftfordon eller delar och tillbehör till sådana fordon eftersom dessa varuklasser uttryckligen inte skulle omfattas av ansökan. PRV krävde dessutom ett medgivande från kommunfullmäktige eftersom de avsåg att använda ett kommunalt vapen i sitt varumärke. Ett sådant tillstånd erhöles tämligen omgående. Under förfarandet bytte företaget ägare samt namn och varumärkesrättigheterna överläts till ett dotterbolag. Inte förrän 1991 registrerades varumärket, i färgerna blått och svart samt med disclaimer för orden Malmö och Sweden.

¹⁸² 52 755 SAAB, 63 105 SAAB, 192 737 SAAB AERO. 200 953 SAAB-SCANIA, 246 472 SAAB TANKRADAR, 280 128 SAAB, 340 886 SAAB AEROSPACE OCH 346 957 SAAB THECNOLOGIES.

¹⁸³ Registreringsnummer 350097, ansökningsnummer 2000/03922.

9.6 Frågeställningar kring ansökningarna

Tydligt är att PRV låter företagen till stor del själva avgöra huruvida de anser att varumärkena inkräktar på varandras rättigheter eller ej. Om medgivande från företag med förväxlingsbara varumärken finns är det inte troligt att PRV vägrar en registrering. Däremot synes de väldigt noga med de olika klassificeringsbegreppen eftersom det var något som anfördes i samtliga undersökta varumärkesansökningar.

Endast i Kockums registreringsansökan gav PRV ett föreläggande om att godkännande av Malmö kommun skulle inhämtas enligt Vapenskyddslagen. Anledningen till detta kan vara att varumärket söktes för svart alternativt blått. Den svarta färgen anses inte som en direkt färg utan kan avbildas i vilken färg som helst. Om då Kockums skulle välja att använda sig av en röd färg på gripen skulle den då troligen bli så pass lik Malmös grip att förväxlingsrisk skulle kunna anses föreligga.

9.7 Avslutande kommentarer

Det kan konstateras att ett tillstånd från kommunen inte krävdes av PRV för något av de tidigare Saab-Scania-bolagen utan det söktes av bolagen på eget initiativ. Varför detta inte krävdes kan vi enbart spekulera om men en tänkbar orsak kan vara att varumärkena, trots små förändringar, ändå ansågs så välkända och så pass olika Malmös grip att förväxling mellan dessa inte var trolig. Det kan även tänkas att PRV inte fann att den skånska gripens skyddsvärde inkräktades. Om det inte är Malmös vapen som används och varumärket inte är så pass likt Malmö kommuns vapnen, att förväxling är trolig, så faller det inte heller in under Vapenskyddslagens bestämmelser.¹⁸⁴ Frågan är vad som i Kockums varumärke gjorde det tillståndspliktigt medan Scania inte erhöll något sådant förläggande. Exakt hur diskussionen beträffande ansökan fördes hos PRV, är så här i efterhand och utan tillgång till de då ansvariga handläggarnas utlåtande, omöjligt att veta.

¹⁸⁴ Telefon intervju med statsheraldiker Henrik Klackenborg 2003-10-17.

10 Analys

10.1 Bakgrund

Syftet med uppsatsen har varit att belysa de frågeställningar som kan uppstå då ett varumärke innehållande ett helt eller delar av ett kommunalt vapen, skall registreras och brukas. I uppsatsen har konstaterats att det inte är möjligt att erhålla skydd för ett varumärke innehållande en officiell symbol genom inarbetning. I sådant fall skulle den svenska rätten acceptera att någon genom aktivt brukande, trots att det är olagligt, ändå erhåller juridiska rättigheter. En näringsidkare måste alltså erhålla tillstånd även för brukande av ett vapen i sitt varumärke innan det blir tillåtet.

Som beskrivits i uppsatsen skall alltså en näringsidkare ha tillstånd från innehavaren om denne vill registrera ett varumärke med en officiell beteckning i. I de exempel som givits i uppsatsen, av svenska företag som använder sig av den heraldiska gripen i sitt varumärke, har det visat sig att det ibland är otydligt vad som egentligen är tillståndspliktigt. En direkt avbildning av ett registrerat kommunalt vapen skapar sällan några sådana bekymmer, här är tillståndsfrågan tämligen klar. Det är när det är delar ur ett vapen som används i varumärket, som en gränsdragningsproblematik uppstår. En av orsakerna till detta är att det inte finns några fasta och tydliga bestämmelser för hur gränsdragningen för vad som är tillståndspliktigt skall göras. Ett annat bidragande orsak är att bedömningen sker utifrån det enskilda fallet av PRV. Hos PRV görs denna bedömning för det mesta av olika personer i det olika fallen som då kan ha olika uppfattning om vad som är skyddsvärt i ett kommunalt vapen. Utgångspunkt för bedömningen är ställningstagandet om vad i ett vapen som skall åläggas skyddsvärde. Om en tämligen allmän symbol som exempelvis ett ankare rycks ur ett vapen och denna symbol inte är alltför karaktäristiskt för den specifika kommunen, så är det alltså inte troligt att det i detta fall krävs något tillstånd från vederbörande kommun. Här torde frihållningsbehovet av symbolen vara större än skyddsvärdet för kommunen. Som visats i fältstudien är det dock inte helt självklart hur det förhåller sig med symboler av mindre allmän karaktär, exempelvis Malmös grip. Det röda griphuvudet är tämligen väl förankrad i Skåne som en symbol för Malmö kommun. Dock är det en relativt allmän symbol utan några direkta särskiljande drag och är skapad enligt de heraldiska sedvanerättsliga reglerna. De flesta företag som använt sig av gripen i sitt varumärke har ansökt och fått tillstånd till att använda griphuvudet. Det är osäkert huruvida dessa företag ändå hade fått registrera sitt varumärke om nu tillstånd av kommunen nekats. Detta är något som är omöjligt att veta säkert, då det hade berott på omständigheterna i just det specifika fallet. Klart är i alla fall att ju mer av ett vapen som varumärket innehåller och ju mer särpräglad denna symbol är, desto troligare är risken för att ett krav på tillstånd kommer att aktualiseras. Till detta bör dock uppmärksammas företaget Malmö Aviation som i sitt varumärke länge använt en grip snarlik Malmös grip utan att vare sig ådra sig några

åläggande om tillståndsansökan eller sanktioner för olovligt brukande. Detta är anmärkningsvärt då ett sådant förfarande troligen skulle aktualiserats om ansökan riktats direkt till PRV. Det är svårt att säga om detta var en engångsföreteelse eller om det är så att det går att komma runt Vapenskyddslagen genom att göra en EG-registrering.

10.2 Varumärket och dess innehåll

Som tidigare anförts i arbetet skall enligt Vapenskyddslagens 1§ 3st., en restriktivare bedömning göras av ett varumärke som innehåller heraldiska element än vid bedömningen av ”vanliga” varumärken.

Jfr 1§3st. Vapenskyddslagen;

“Första och andra stycket gäller också beteckning som lätt kan förväxlas med sålunda skyddad beteckning..”

med 14§1st. 6p. VmL

”..om märket är förväxlingsbart med ett namn eller en firma som någon annan använder i en näringsverksamhet, med någon annans varumärke som är registrerat efter tidigare ansökan eller med någon annans varukännetecken som är inarbetat då ansökan om registrering görs..”

Det har dock ifrågasatts huruvida denna striktare granskning sker i verkligheten.¹⁸⁵ Frågan är om samma bedömning som vid vanliga förväxlingsbedömningar även göres här, av gammal vana?

Om vi ser till proceduren i Storbritannien så sker den heraldiska granskningen och den vapenrättsliga förväxlingsbedömningen av The College of Arms och alltså inte av The Patent Office som är registreringsmyndigheten för själva varumärket. Så fort en varumärkesregistrering inkommer där heraldiska bedömningar kan tänkas aktualiseras hänskjuts ärendet till The College of Arms. Detta medför att granskningen görs av en person med stor heraldisk kunskap.¹⁸⁶ Fördelen med detta är att denna person inte dagligen gör vanliga varumärkesrättsliga granskningar vilket är fallet hos PRV.

I Pariskonventionen från 1883 stadgas i art. 6 ter att förväxlingsbedömningen av ett varumärke som innehåller ett heraldiskt vapen skall göras ”*from an heraldic point of view,*”¹⁸⁷ vilket är något annorlunda än en vanlig varumärkesrättslig granskning. Det är omöjligt att veta om denna striktare granskning verkligen görs hos PRV eller om den vanliga förväxlingsbedömningen sker av ren slentrian vilket har framkommit i bland annat Eric Bylanders utmärkta examensarbete från 1998.¹⁸⁸ Efter att ha arbetat mycket med PRV under uppsatsens gång tror jag dock personligen att PRV som faktiskt besitter goda kunskaper i

¹⁸⁵ Se Bylander a.a.

¹⁸⁶ The Garter King of Arms.

¹⁸⁷ PK 1883 artikel 6 ter.

¹⁸⁸ Bylander, Eric, Kommunvapenrätt –En studie av det svenska rättskyddet för officiella symboler med särskild inriktning på kommunala vapen, Vt. 1998, Uppsala 1998

vapenrätt och heraldik och är väl medvetna om denna skillnad i bedömning samt granskar vapenrelaterade varumärken restriktivare än ”vanliga” varumärken.

10.3 Varumärket och dess utformning

Ett annan frågeställning som kort skall beröras gäller själva utformningen av ett varumärke som ser ut som ett vapen. Som beskrivits bör ett sådant varumärke följa de heraldiska sedvanorna men detta är inte ett lagkrav då dessa regler endast är just sedvanor och inte lagregler. Detta medför således att ett företag i praktiken kan frångå den heraldiska seden om vapens utformning, liksom att PRV även kan registrera detta utan att något kan anföras emot det. Effekten av detta kan så småningom bli att den heraldiska sedvanans betydelse avsevärt urvattnas.

Ett ytterligare spørsmål som aktualiseras då ett kommunalt vapen eller delar därav, används i ett varumärke är huruvida ett sådant varumärkes skyddsomfång är lika vitt som för ett ”vanligt” varumärke. Även om varumärkesinnehavaren har tillstånd från kommunen så finns det ju inget som hindrar att samma kommun ger tillstånd till hur många andra sökanden de vill. Självklart göres en förväxlingsbedömning hos PRV innan registrering sker, precis som vid alla andra typer av varumärken, men frågan är om den heraldiska symbolen har ett större frihållningsbehov än andra symboler och därför inskränker dess skyddsomfång till endast mycket snarlika symboler? Här ligger svaret åter igen hos den granskare som handlägger ärendet.

Ett till detta relaterat problem aktualiseras då ett företag med ett varumärke som innehåller ett kommunalt vapen eller delar därav, vill ändra utformningen av sitt varumärke. Om ändringar då göres kan ett nytt tillstånd behöva inhämtas från kommunen och det står då återigen kommunen fritt att ge eller vägra ett sådant tillstånd. Eventuellt kan även ett nytt utlåtande från Riksarkivets Heraldiska Nämnd erfordras vilket ytterligare kan förlänga processen. Till skillnad mot varumärkesrätten, där ensamrätten till varumärket endast gäller det ingivna varumärkets grafiska avbildning, varken mer eller mindre, så är skyddsomfånget betydligt större för kommunala vapen i sin egenskap av vapen. Skyddsomfånget ligger ju i blasoneringen, det vill säga den litterära beskrivningen av vapnets utformning. Allt inom detta är skyddat oavsett hur sedan vapnet ser ut i upptecknad form. Detta ger även fördelen att ett vapen utan administrativt krångel kan ändras fritt inom ramen för denna beskrivning. Dock skall hållas i minnet att det endast krävs två (eller ibland tre) ändringar i blasoneringen för att det skall ses som ett helt nytt vapen. Ett kommunalt vapen är alltså betydligt enklare att modifiera i utseende än ett varumärke.

10.4 EG –rätt

Sedan 1997 är EG:s varumärkesförordning¹⁸⁹ direkt tillämplig i Sverige. Detta har som även beskrivits i uppsatsen givit oss möjligheten att registrera ett varumärke hos EG:s varumärkesmyndighet, OHIM i Alicante. Det är även möjligt att registrera ett vapen på samma sätt som vilken EG-rättslig varumärkesregistrering som helst. Så långt är det inga större konstigheter. Oklart är dock det fall då ett i Sverige icke-registrerat varumärke erhållit en EG-registrering för just detta märke. Ett exempel på detta är Malmö Aviations varumärke som har registrerat sin grip hos OHIM i Alicante. Om man jämför ”Malmö grip” med Malmö Aviations grip (jfr bild nr. 6 och 10) finner man att de båda griparna avviker på flertalet punkter från varandra. Båda griparna är vända åt olika håll (dock används fortfarande deras gamla varumärke på flertalet flygplan där gripen är vänd åt andra hållet) och flera detaljskillnader finns.¹⁹⁰ Trots allt är skillnaden inte så väldigt stor gentemot Kockums varumärke som också innehåller en grip, och där PRV krävde ett tillstånd för brukande från kommunen. Något sådant tillstånd varken krävdes eller söktes på eget bevåg vad beträffar Malmö Aviations varumärke. Frågan är då återigen var gränsen går för vad som är tillståndspliktigt eller ej. Låt oss ponera att en registrering av varumärket hos OHIM gick igenom utan att PRV anförde att något krav på tillstånd av kommunen krävdes, trots att det ansökta varumärket ändå riskerade att lätt förväxlas med ett kommunalt vapen. Osäkert är hur stora möjligheterna är att kringgå Vapenskyddslagen genom att företaget istället gör en EG registrering av sitt varumärke. Det skall här hållas i minnet att EG:s varumärkesrätt är överordnad de nationella varumärkeslagarna.

EG:s varumärkesförordnings absoluta registreringshinder i art. 7(1), lyder;

“Trade marks which include badges, emblems or escutcheons other than those covered by Article 6 ter of the Paris Convention and which are of particular public interest, unless the consent of the appropriate authorities to their registration has been given.”

Vad som avses här är främst stadsvapen, nationsemlen och flaggor, samt väl kända symboler såsom de Olympiska ringarna och Röda Korsets emblem.

Dessa är absoluta hinder mot registrering vilket gör att OHIM vägrar registrering om ett sådant märke skulle framkomma vid deras sökning efter absoluta hinder. Problemet är dock att endast de märken som finns upptagna i den databas i vilken OHIM gör sin sökning eller annars registrerade hos OHIM, framkommer som ett hinder. De svenska kommunala vapnen finns inte med i något sådant register, alltså anföras de inte som ett hinder vid en EG-registrering. Medför detta att ett företag kan registrera ett varumärke föreställande ett kommunalt vapen utan att först ha inhämtat vederbörande kommuns tillstånd?

¹⁸⁹ Rådets förordning (EG) nr 40/94 av den 20 december 1993 om gemenskapsmärken

¹⁹⁰ Osäkert är huruvida den grip som Malmö Aviation använder sig av skulle rymmas inom blasoneringen för den grip som innehas av Malmö kommun.

Risken är här stor att så kan ske om det inte uppmärksammas på ett tidigt stadium. Om detta nu skulle inträffa så ställs kommunen inför en rad problem vilka olyckligtvis inte har några självklara lösningar. Mig veterligen har problemet ännu inte uppstått och frågan har därmed aldrig ställts på sin spets vilket dock inte gör det mindre intressant att resonera kring. Om vi nu hypotetiskt antar att ett varumärke som är förväxlingsbart med ett svenskt kommunalt vapen har registrerats av varumärkesmyndigheten OHIM i Alicante; Vilka tillvägagångssätt är då möjliga för att upphäva detta?

Osäkert är huruvida kommunen kan anföra invändning emot registrering enligt art. 8 EG-VMF. Diskuteras kan huruvida kommunen i sådant fall kan göra en invändning enligt art. 8(4) EG-VMF;

”Upon oppositions by the proprietor of a non-registered trade mark or of another sign used in the course of trade of more than mere local significance. The trade mark applied for shall not be registered where and to the extent that, pursuant to the law of the Member state governing that sign;

- (a) rights to that sign were acquired prior to the date of application for registration of the Community trade mark, or the date of the priority claimed for the application for registration of the Community trade mark,*
- (b) that sign confers on its proprietor the right to prohibit the use of a subsequent trade mark.”*

Art. 8(4) EG-VMF är som synes inte särskilt preciserad eller uttömmande. Konstateras kan dock att de rättigheter som artikeln omfattar är oregistrerade varumärken liksom andra märken som används i näringsverksamhet. Med detta avses rättigheter liknande varumärken, till exempel firmanamn, butiksskyltar, titlar, samt andra liknande rättigheter.¹⁹¹ Vad dessa rättigheter har gemensamt är att de snarare är grundade på ett användande än genom en registrering. Dessutom är de näringsverksamhetsrelaterade och till skillnad från t.ex. patent och upphovsrätter fungerar de särskiljande mot andra liknande produkter och kan dessutom ge sin upphovsman en ensamrätt till märket. Det skall dock uppmärksammas att alla de i paragrafen uppräknade märkena faller under kategorin industriellt rättsskydd medan alla industriella rättigheter inte faller under art. 8(4). EG-VMF. De rättigheter som faller under 8(4) EG-VMF i den svenska rätten är främst oregistrerade varumärken under 2§ 1st VmL samt rättigheter erkända under 1§, 2§ 3st, 6§ samt 14§ 6st VmL. När det gäller firmanamn omfattas 1 §, 2§2st, 3§2st samt 14§6st VmL. Likaså faller titelskyddet från 14§5st VmL in under art 8(4) EG-VMF.

Det finns alltså inte här någon direkt hänvisning till vapenrättsliga äganderätter. En ytterligare indikation på att en invändning under 8(4) EG-VMF inte är lämplig är att märken under art. 8(4) EG-VMF skall vara näringsverksamhetsrelaterade.

¹⁹¹ Not on rights covered by article 8(4) CTMR, Document HOM/01/10, 2nd Annual Meeting between OHIM and Heads of Industrial Property Offices of candidate countries 2 October 2001, Alicante

Det är tämligen omöjligt att avgöra huruvida användningen av ett kommunalt vapen är näringsverksamhetsrelaterad eller ej. Det är ytterligare en fråga som måste avgöras utifrån det enskilda fallet. Det är dock av avgörande betydelse att den frågan utreds ordentligt. Svaret bildar nämligen utgångspunkt för det fortsatta resonemanget.

Enligt de föga uttömmande riktlinjer¹⁹² som finns för art 8(4) EG-VMF så tas frågan ned för avgörande på nationell nivå. Om nationell lag erkänner ensamrätt till ett kännetecken som inte har någon koppling till näringsverksamhet faller nämligen denna rättighet utanför art. 8(4) EG-VMF.

I OHIM:s ”*Note on Rights covered by Article 8(4) CTMR*”¹⁹³ påpekar OHIM följande;

“Where for instance, national law vests rights in a specific proprietor with respect to signs or symbols, which have no relations to trade marks or business identifiers in general, such signs would be considered sui generis and would be excluded from the application of art 8 (4) CTMR. Such signs may nevertheless, in principle, be considered as other industrial property rights within the meaning of article 52(2) CTMR”.

Avgörande för tillämpningen av art.8(4) EG-VMF är också huruvida vapnet används ”*in the course of trade.*”¹⁹⁴ Om så är fallet borde kommunen i alla fall åberopa 8(4) EG-VMF. I annat fall hänvisas kommunen till att föra talan under art. 52(2) som ”*other industrial property rights.*”¹⁹⁵ Artikel 52(2) EG-VMF lyder;

“A Community trade mark shall be declared invalid on application to the Office or on the basis of a counterclaim in infringement proceeding where the use of such trade mark may be prohibited pursuant to the national law governing the protection of any other earlier right in particular:”

- (a) a right to a name;*
- (b) a right of personal portrayal;*
- (c) a copyright;*
- (d) an industrial property right.*

Uppmärksammas skall här att art 52(2) EG-VMF inte är en invändningsartikel som t.ex. art. 8(4) EG-VMF utan tillämpas vid en ogiltighetstalan. Enligt ovan uppräknade torde de kommunala vapnen skyddas genom punkt (d) om industriellt rättsskydd. Den stora frågan i sammanhanget är då; Vad är det som egentligen innefattas i det industriella rättsskyddet?

¹⁹² Not on rights covered by article 8(4) CTMR, Document HOM/01/10, 2nd Annual Meeting between OHIM and Heads of Industrial Property Offices of candidate countries 2 October 2001, Alicante

¹⁹³ Note on Rights covered by Article 8(4) CTMR, s.6, HOM/01/10, 2nd Annual Meeting between OHIM and Heads of Industrial Property Offices of candidate countries 2 October 2001 Alicante.

¹⁹⁴ På svenska: näringsverksamhet.

¹⁹⁵ På svenska: övriga industriella rättigheter

Eftersom förordningen har Pariskonventionen från 1883 som förebild är det då lämpligt att titta på vad som däri åsyftas med ”Industriell äganderätt”. Pariskonventionens första artikel omfattar skyddet av den industriella äganderätten patent, nyttighetsmodeller, industriella mönster och modeller, fabriks- eller handelsmärken, firma samt ursprungsbeteckningar. Dessutom anges det uttryckligen att den industriella äganderätten skall tolkas i vidsträckt bemärkelse och avser ej endast industri och handel i egentlig mening utan även andra områden såsom lantbruk och alla tillverkade alster eller produkter såsom boskap, spannmål etc.¹⁹⁶ Osäkert är alltså, huruvida heraldiska vapen omfattas av det industriella rättskyddet enligt Pariskonventionen.

Om vi beger oss tillbaka till EG-rätten så finns det ingenstans omnämnt, varken i EG:s rättsordning eller dithörande tillämpningsföreskrifter, att en vapenrätt utgör en industriell äganderätt. Om ett svensk kommunalt vapen kan tolkas in i art 52(2) är således på intet sätt helt klart och frågan har ej heller prövats rättsligt.

Det nyligen avkunnade beslutet från Första Instansrätten, Divisione di Annullamento, 20/08/2003, NEL Procedimento per Dichiarazione di Nullità¹⁹⁷ ger oss dock viss klarhet över hur art. 52(2) skall tolkas. Första Instansrätten förklarade här att art. 52(2) inte har en uttömmande uppräkningslista av vad som kan innefattas i denna artikel. Även andra nationella rättigheter kan falla in under artikelns tillämpningsområde.¹⁹⁸ Även om fallet handlade om helt andra saker kan detta avgörande ha öppnat upp vägen för kommunala vapen in i art. 52(2). Men som sagt; självklart är det inte.¹⁹⁹

Ett alternativ till invändningsförfarande liksom ansökan om ogiltighetsförklaring är att kommunen istället gör en ”Third Party Observation” enligt art.41 eller art. 42 EG-VMF. Denna ”observation” är endast ett påpekande från tredje man till OHIM, om att en tidigare rättighet kränks genom EG-registrering. Vad påpekanden skall vara medveten om här, och som gör förfarandet något osäkert för en kommun som absolut vill ha bort en inkräktande varumärkesregistrering, är att det är helt och hållet OHIM själv som avgör huruvida de vill inleda en undersökning av det anförda eller ej.

¹⁹⁶PK 1883 artikel 1 3st.

¹⁹⁷ Första instansrätten Nr: 180C 000742098/1 20/08/2003

¹⁹⁸ Första Instansrätten Nr:180C 000742098/1 20/08/2003, s. 36.

¹⁹⁹ En diskussion kan också föras huruvida ett kommunalt vapen kan falla in under begreppet ”geographical indications” som också omfattas av art 8(4) EG-VMF. Ett kommunalt vapen skulle möjligen kunna vara ett kännetecken för ett geografiskt område, d.v.s. en kommun, som inte får användas hur som helst. Mot det talar att det inte nödvändigtvis måste finnas en sådan geografisk koppling vid användandet av ett vapen utan är endast något som en kommun eventuellt tar i beaktande vid en tillståndsprövning. Vad gäller uttrycket ”*earlier rights*” i EG-VMF 8:4 så kan diskuteras när denna rättighet i sådant fall uppstod för kommunvapnet. Var det i Malmö kommuns fall förläningen från Erik av Pommern på 1400-talet då märket togs i bruk, eller är det endast från och med den registrering som skedde 1974 som räknas?

Om kommunen skulle få igenom sitt krav om upphävning av registreringen liksom ogiltigförklaring av märket, så medför detta att varumärkesregistreringen faller i hela gemenskapen. Varumärkesinnehavaren får då gå till varje enskilt land för att söka varumärkesregistrering och då kan, i vart fall om varumärkesansökningen inkommer till PRV i Sverige både registrering och brukande förhindras. Däremot kan inte PRV gå in och hindra att registreringen sker nationellt i ett annat land.

Som synes kan inga direkta svar ges på vårt hypotetiska problem utan här behövs ett avgörande från första instansrätten. Hela denna problematik skulle dock kunna undvikas om registret över de svenska kommunala vapnen ingavs till OHIM databas. Tyvärr är det för närvarande ur administrativ synvinkel en omöjlig lösning. Det finns för tillfället inte en möjlighet för OHIM att ta in alla EU-länders registrerade vapen, speciellt inte då de nyttillkommande EU-länderna²⁰⁰ har ett enormt antal olika vapen. Den till synes enklaste lösningen för en kommun som vill försäkra sig om att inte få sitt vapen olovligen registrerat, är att själva registrera sitt vapen som varumärke hos OHIM eller hos PRV i Söderhamn.

10.5 Vapenrätten och det svenska industriella rättskyddet

Om vi ser till det svenska industriella rättskyddet så omfattar detta enligt Bernitz m.fl. patenträtten, växtförädlingsrätten, mönsterrätten, firmarätten, skydd mot otillbörlig konkurrens samt annan känneteckensrätt som fungerar som individualiserande, däribland heraldiska vapen.²⁰¹ Huruvida heraldiska vapen verkligen omfattas av det industriella rättskyddet är dock omtvistat men ingen har heller lyckats ge det en bättre hemvist.²⁰² Till stöd för argumentet att vapenrätt tillhör den industriella äganderätten kan anföras att, vapenskyddet har ett flertal likheter med varumärkesrätten, genom sin funktion som särskiljningsmedel. Äganderätten kan visserligen ifrågasättas då ett kommunalt vapen inte kan överlåtas hur som helst, men i och med att kommunen i övrigt har fri förfoganderätt och rätt att föra talan om olovligt brukande etc., så torde det i alla fall gå att se som en slags äganderätt. Att vapnet symboliserar en kommun och inte direkt ett företag torde inte innebära att det faller utanför begreppet industriellt. Inget av dessa argument har enligt min mening någon självklar bärkraft utan ämnet tål verkligen att diskuteras. Konstateras kan därmed att inte heller i den svenska immaterialrätten har de heraldiska vapnen en självklar hemort.

²⁰⁰ Tjeckien, Estland, Cypern, Lettland, Litauen, Bulgarien, Malta, Polen, Slovenien, Slovakien.

²⁰¹ Bernitz mfl., Immaterialrätt, 6 uppl. Stockholm 1998 s. 2.

²⁰² Exempelvis Bylander a.a. s.12.

10.6 Vapenrätten i näringslivet

Då det nybildade bolaget Scania AB registrerade sitt märke antog företaget att de var tvungna att ansöka om tillstånd till att i sitt nya varumärke använda det skånska griphuvudet. Malmö kommun medgav användningen utan invändning. Företaget hade en stark historisk anknytning till Skåne vilket troligen var den största anledningen att Malmö gav sitt medgivande. Under vägens gång uppstod det dock en hel del andra immaterialrättsliga problem så som intilliggande varumärkesrätter både med tidigare moderbolag liksom företag såsom exempelvis Kockums. Dessa konflikter löste sig dock så småningom, främst med olika typer av toleransavtal och medgivanden. Dessa godtogs av PRV utan några större invändningar.

Jag har i min uppsats även presenterat vad jag funnit i de granskningar jag gjort av varumärkesregistreringar, behandlade hos PRV där kvasiheraldiska märken förekom. Det är inte alldeles enkelt att endast utifrån de handlingar som finns bevarade i akterna helt klarlägga hur turerna kring ärendet har gått. Förhandlingar per telefon eller e-post som inte dokumenterats, kan ha förekommit. Den slutsats jag ändock drar av det material som jag studerat är att man har försökt att lösa ärendena på ett smidigt sätt och byråkratin verkar inte ha några större intentioner att sätta käppar i hjulen om de olika företagen inte själva har något att invända mot andra företags registreringar.

10.7 Storbritannien och "Passing off"

Liksom i Sverige ger Storbritannien ensamrätt till icke-registrerade varumärken. Innehavaren av ett sådant märke kan förhindra brukande av ett förväxlingsbart varumärke genom något som kallas "*An Action in Passing-off.*"

"*Passing off*" föreligger då annan än innehavaren olovligen brukar ett oregistrerat varumärke och presenterar sina varor och tjänster på ett sätt som gör att allmänheten vilseleds att tro att produkterna härrör från denne. En slags blandning av de svenska företeelserna renomesnyltning och vilseledande. Om innehavaren av ett oregistrerat varumärke anser att "*passing off*" föreligger kan innehavaren vidta rättsliga åtgärder. Innehavaren av det utnyttjade märket måste först visa för domstolen att varumärket associeras med innehavaren och de varor denne producerar. Han skall även bevisas att det finns en "goodwill" förbunden mellan innehavarens varor och varumärket, samt att det finns risk för vilseledande och att innehavaren har lidit, eller kan antas komma att lida skada genom det olovliga brukandet. Förfarande kan dock inte användas av nyantagna märken.

Om således någon i Storbritannien olovligen har brukat någon annans vapen som eller i sitt varumärke är alltså "*an action in passing off*" möjlig.

Om denna rättsgrund hade funnits i Sverige hade det troligen varit möjligt att använda det som grund vid talan om olovligt brukande av kommunalt vapen. Käranden hade då haft att visa att vapnet även användes som varumärke och kännetecken för kommunen. Kommunen skulle då vara tvungna att visa att ett otillåtet brukande av en näringsidkare skadade eller snyltade på kommunens rykte och renommé.²⁰³

10.8 Avslutande kommentarer

Slutligen kan alltså konstateras att användningen av vapen i kommersiella varumärken ännu så länge är ett tämligen outrett område. Att de heraldiska vapnen med dess juridiska regelverk, vapenrätten, hör hemma någonstans inom immaterialrätten är tämligen entydigt, men att det även faller inom det industriella rättskyddet är däremot inte lika självklart. En av konsekvenserna av denna osäkerhet är att det skapar problem internationellt, främst då gentemot EG- rätten.

Denna uppsats har inte haft för avsikt att ge några klara svar på alla de frågor som uppkommer kring kommunala vapen och varumärkesregistrering. Mitt syfte har varit att lyfta fram de problemställningar som kan uppkomma kring dessa för att ett företag som funderar på att använda sig av ett kommunalt vapen i sitt varumärke skall ha större förståelse för vad det innebär. Jag har även försökt lyfta fram de problem som kan uppstå då ett kommunalt vapen felaktigt registreras som ett varumärke hos OHIM i Alicante.

Jag hoppas att jag givit läsaren något att fundera över.

Dock skall man akta sig för att försöka översätta ett främmande rättsinstitut till svensk rätt, och denna liknelse är endast i generella drag.

Bilaga A

Bildbilaga

Bild nummer: 1
Scania- Vabis varumärke

Bild nummer: 2
Saab-Scantias varumärke

Bild nummer: 3
Scantias nya varumärke

Bild nummer: 4

Ett av SAAB-bolagens märken, här för SAAB Technologies

Bild nummer: 5

Saab Automobiles nya varumärke

Bild nummer: 6

Malmö kommuns vapen, vilket är den grip som behandlas i uppsatsen.

Bild nummer: 7

Skåne läns vapen

Mercedes-Benz

Bild nummer: 8

Mercedes-Benz treudd (som den ser ut idag), en liknande treudd kom i konflikt med Scania-Vabis treudd på 1960-talet.

Bild nummer : 9

Kockums gamla märke, som då aktualiserade problem gentemot Saab-Scania symbolen

Bild nummer :10

Malmö Aviations nya märke

Käll- och litteraturlista

Offentligt tryck

Ds Ju 1972:16 Skydd för kommunala vapen mot obehörig användning i näringsverksamhet

LU 1973:17 Förslag till ändring i Lag (1970:489) om skydd för vapen och vissa andra officiella beteckningar

SOU 1958:10 Förslag till varumärkeslag

SOU 2001:26 Ny varumärkeslag och ändringar i Firmalagen, Slutbetänkande av Varumärkeskommittén Stockholm 2001

Prop. 1992/93:48 EES-avtalet och varumärkesrätten

Prop. 1994/95:59 Översyn av varumärkeslagen m.m. Madridsystemet

Prop. 1996/97:26 Vissa ändringar i varumärkeslagen och firmalagen som en följd av rådetsförordning om gemenskapsvarumärken

Lagar, förordningar och Kungörelser

Lag (1884:29) om skydd för varumärken
Pariskonventionen, Unionskonventionen i Paris den 20 mars 1883 för skydd av den industriella äganderätten, reviderad i Bryssel den 14 december 1900 i Washington 2 juni 1911, Haag den 6 november 1925 och i London den 2 juni 1936

Lag (1953:771) om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar och för civilförsvarets internationella kännetecken.

Varumärkesförordning (1960:648).

Lag (1970:489) om skydd för vapen och vissa andra officiella beteckningar

Förordning (1970:495) om utländska varumärken

Lag (1973:405) om ändring i Lag (1970:489) om skydd för vapen och vissa andra officiella beteckningar syftar till att skydda vapen och andra officiella beteckningar från användning i varukännetecken

Kungörelse (1973:686) om registrering av svenska kommunala vapen

Förordning (1976:100) om vissa officiella beteckningar

Marknadsföringslag (1995:450)

Lag (1995:679) Instruktionen till Riksarkivet och landsarkiven

Meddelanden från Riksarkivet, Nr 14-29, Stockholm 1987

Nevés Clara (1987): Kommunvapen: En handledning för kommuner

Brittisk lagstiftning

Statutory Instrument 2000 No. 136, The Trade marks rules 2000

The Court of Lyon, Information leaflet. No.1. Clavis Tartans History Travel World The Flag Search business *The use of Corporate Arms*, 2003-11-15.

The Trade Mark Act 1994 c. 26, ISBN 010 54 26946

EG-rättsakter

Rådets första direktiv /EEG Nr 89/104

Rådets förordning (EG) nr 40/94 av den 20 december 1993 om gemenskapsmärken

Not on rights covered by article 8(4) CTMR, Document HOM/01/10, 2nd Annual Meeting between OHIM and Heads of Industrial Property Offices of candidate countries 2 October 2001, Alicante

Litteratur

Andersson, Per(1994): Svensk vapenbok för köpingar municipalsamhällen och landskommuner 1863-1970,-med statsvapen ej övertagna kommuner, kommunvapen upphörda 1971-1994 och kommunvapen nytillkomna 1989-1994,Drakings bokförlag Mjölby 1994

Bernitz, Ulf /Karnell, Gunnar/ Pherson,Lars /Sandgren,Claes (1998): Immaterialrätt, 6 uppl. Jure AB, Stockholm 1998

Bernitz, Ulf /Karnell, Gunnar/ Pherson,Lars /Sandgren,Claes (2001): Immaterialrätt och otillbörlig konkurrens, Jure AB, Stockholm 2001

Bäckman Nils/Wasling Jesper (2001) :Heraldiken i Sverige, Historisk Media, Lund 2001

E-post från Stateheraldiker Herik Klackenbergs Diarienummer 61-200313421, 17 mars 2004

Granqvist, Elias (1994): Vapenrätt-immaterialrättsliga aspekter på heraldiken, Nordiskt Immateriellt Rättskydd(NIR) 1994:3, Stockholm 1994
Heraldisk litteratur, i Meddelanden från Riksheraldikerämbetet IV, Stockholm 1935

Holmquist, Lars(1992) Nordiskt Immateriellt Rättskydd(NIR) 1992:1, Stockholm 1992

Holmquist, Lars (1999):Varumärkens särskiljningsförmåga, Norstedts, Stockholm 1999

Johansson, Jörgen, (1997):Internationell registrering av varumärken, Juristförlaget, Stockholm 1997

Koktvedgard, Morgens Levin Marianne(2000), Lärobok i Immaterialrätt, Elanders Gotab, Stockholm 2000

Levin, Marianne/ Wessman Lars:(1997)(red),Varumärkesrättens grunder, Nevéus Clara/Waern, Jaques de Bror (1992): Ny svensk vapenbok, Libris 1992.

Squibb, Geroge(1959):,The High Court of Chivalry- A study of the civil law in England, Oxford (1959)
Stockholm 1997

Svenska Nationalkommittén för genealogi och heraldik (1987): Nordisk heraldisk terminologi, Lomma 1987 samt bilaga 1988.

The College of Arms: (2003) Coats of Arms (Heraldry) and trade marks, London 2001.Guidance from The College of Arms and the Court of Lyon, London 2003

The College of Arms: (2003) The College of Arms leaflet (2001), London 2001

Tiili, Virpi: (2000) Den europeiska varumärkesrätten i utvecklingsrättspraxis från EG:s Första Instansrätt, Nordiskt Immateriellt Rättskydd(NIR) 2000:4 Stockholm 2000

Woodcock Thomas/ Robinson John Martin:(1998) The Oxford Guide to Heraldry, Oxford University Press 1998, New York 1998

Intervjuer

Intervju med Anne Gustafsson RRV:s varumärkesavdelning, Söderhamn
2004-04-16

Intervju med Carl Riben, Scantias bolagsjurist, Södertälje 2003-10-15

Intervju med Gunilla Håkansson, Marknadsansvarig på Scania i Södertälje,
2003-11 10

Intervju med heraldikern Jesper Wasling, 2003-09-16

Intervju med Lena Dahlman, Kommunförbundets jurist 2003-02-20

Intervju med Malmö kommuns jurist Tomas Barring 2003-09-22

Intervju med Mr Peter O'Donoghue, College of Arms, London 2003-11-21

Intervju med statsheraldiker Henrik Klackenberg 2003-10-17

Examensarbeten

*Bylander, Eric, (1998): Kommunvapenrätt – En studie av det svenska
rättskyddet för officiella symboler med särskild inriktning på kommunala
vapen, Vt. 1998, Uppsala 1998 (Examensarbete)*

*Ericsson Charlotta/Gustafsson Åsa (1996): Varumärket på den industriella
marknaden, Scania en fallstudie, C-uppsats 10 p. Vt 1996 Stockholms
Universitet, Stockholm 1996 (Examensarbete)*

Sunnqvist, Martin (2001):Släktvapenrätt- en jämförande studie av den historiska och nutida, engelska, tyska och svenska rättsliga regleringen av släktvapen och dess förhållande till varumärkesrätten, ht.2000-vt. 2001 Lund (Examensarbete)

Ärenden hos PRV

Ansökningsnummer: 85-8953, inkom 1985-11-29 Kockums AB, ansökan om registrering av varumärke

Ansökningsnummer: 95-4070, inkom 1995-04-24 Scania CV AB, ansökan om registrering av varumärke

Ansökningsnummer: 97-6453, inkom 1997-07-10 SAAB AB, ansökan om registrering av varumärke

Ansökningsnummer: 98-0033, Taxi Skåne Aktiebolag, ansökan om varumärkesregistrering

Ansökningsnummer: 0-003922, inkom 2000-05-17 SAAB Automobile AB ansökan om registrering av varumärke

Internetmaterial

Bäckman, Magnus: Heraldisk kuriosa, del 3,
www.heraldiska.org/kuriosa3html 2003-09-19

Bäckman, Magnus: Svenska heraldiska föreningens Heraldisk kuriosa
www.heraldiska.org/kuriosahtml3, 2003-09-15

Crawford Michael/Gunson Neil/Mackay Ian: 1973 Report on Heraldry
Heraldiska Samfundet: Svar på vanliga frågor om Heraldik,
www.glocalnet.net/elias/vaf.htm, 2003-09-15

College of Arms : About the College of Arms,
www.collegeofarms.gov.uk/about/1.thm, 2003-08-31-

Heraldiska Samfundet: Vanligaste frågor om heraldik,
www.goto.glocalnet.net/elias/vaf.htm 2003-09-15

Nordström, Anders: Heraldik, www.fanin.sverok.net/strapats/heraldik.html, 2003-09-15

PRV: PRV:s guide om Officiella beteckningar, www.prv.se/varumärke/off_beteckning.html, 2003-10-01

Right to Bear Arms ,www.heraldica.org/topics/britian/england2.htm, 2003-09-15

Riksarkivets heraldiska nämnd: Heraldik, www.ra.se/heraldik.html, 2003-10-01

The Heraldry council of Australia, Heraldry and Genealogy Society of Canberra, www.hagsoc.org.au, 2003-11-12

The institute of trade mark attorneys: ITMA: How to register a trademark, www.itma.org.uk/trade-marks/trur.htm, 2003-09-11

The law of Arms in Mediaval England: www.pages.tipco.net/-clevin/lexarm.htm, 2003-08-31

The Patent Office *Applying to register a trade mark*, www.patent.gov.uk/tm/info/index.htm, 2003-09-20

The Patent Office Declaration of Invalidity proceedings , www.patent.gov.uk/tm/info/index.htm, 2003-09-20

The Patent Office *Opposition proceedings*, www.patent.gov.uk/tm/info/index.htm, 2003-09-20

The Patent Office *Revocation (non-use) proceedings* , www.patent.gov.uk/tm/info/index.htm, 2003-09-20

The Patent Office *Revocation (on grounds other than non-use) proceedings* , www.patent.gov.uk/tm/info/index.htm, 2003-09-20

The Patent Office: Applying for a community trade mark, www.patent.gov.uk/tm/info/index.htm, 2003-09-20

Tio budord för formgivare av heraldiska emblem, www.navc.fi/sve/heraldik.html, 2003-09-15

Velde,Francios: Regulation of Heraldry in England
www.heraldica.org/topics/Britain/England.htm 2003-09-30

Rättsfallsförteckning

Sverige

NJA 1937 s. 209, ”Chalmersringen”

RegR 1910 Ju 1

RÅ 1999 ref. 20

Svea Hovrätt den 29-11-1984 DT 35

Länsrätten i Gävleborgs län, 2003-07-10, Mål nr.1624-02.

EG

Mål 342/97, Lloyd Schufabrik vs. Klijsen Handel, REG 1999

Mål C-39/37 (Canon).Första instansrättens dom den 5 oktober 2000 i mål T-32/00

Mål T-106/00 Första instansrättens dom den 27 februari 2002

Mål 180C 000742098/1 Decisione dlla divisione di Annullameto den 20 augusti 2003

Storbritannien

Manchester Corporation vs Manchester Palace of Varieties Ltd, 1955 All E R 387 Court of Chivalry